

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
Факультет філології, психології та педагогіки
Кафедра германської філології та перекладу

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № 6
від «20» січня 2025 року

Завідувачка кафедри: Воробйва О.С.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ
ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ДИСКУРСІ
СФЕРИ БУДІВНИЦТВА

Виконавець:

Студентка VI курсу, групи 601-ФФ
Кабишова Олександра Вадимівна

Керівник роботи:

Воробйова Оксана Сергіївна
кандидат філологічних наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент:

К. філол. н., доцент, доцент кафедри
романо-германською філології та зару-
біжної літератури ДНУ імені Василя
Стуса Білецька О.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою:

кількість балів, ECTS:

Підпис керівника

РЕФЕРАТ

МР: 75 с., 3 рис., 53 джерела.

Об'єкт дослідження – терміни будівельної сфери у науково-технічному дискурсі.

Предмет дослідження – структурна та семантична парадигми англomовної будівельної термінології, а також особливості її передачі українською мовою.

Мета роботи – визначити структурно-семантичні ознаки та особливості перекладу англomовних термінологічних одиниць у будівельній галузі українською мовою.

Методи дослідження – методика безпосередніх складників, метод компонентного аналізу, метод перефразування, контекстологічний і дистрибутивний аналіз, метод перекладацького аналізу, метод аналізу та узагальнення, описовий метод та метод кількісних підрахунків.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розглянуті термінологічні аспекти науково-технічного дискурсу, зіставлено поняття «термінологія» та «терміносистема», окреслено загальнотеоретичні основи перекладу науково-технічних текстів.

У другому розділі виокремлені структурні типи будівельних термінів, визначені та проілюстровані способи перекладу цих одиниць, зокрема із застосуванням перекладацьких трансформацій; встановлені певні кореляції між структурними типами та способами перекладу зазначених термінологічних лексем.

Розділи супроводжуються висновками до кожного з них, а також загальними висновками, в яких у найбільш загальному вигляді висвітлюються підсумки проведеного дослідження.

БУДІВЕЛЬНА ГАЛУЗЬ, ТЕРМІН, ТЕРМІНОЛОГІЯ, ТЕРМІНОСИСТЕМА, СТРУКТУРА, ПЕРЕКЛАД, СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ	7
1.1. Поняття «термін» та «термінологія», їхні ознаки	7
1.2. Перекладацькі аспекти функціонування галузевої термінології	15
1.3. Термінологічні та трансформаційні аспекти перекладу науково- технічного дискурсу	19
Висновки до розділу 1	41
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	43
2.1. Основні підходи до класифікації термінології	43
2.2. Класифікація термінів за способом утворення	45
2.3. Структурна класифікація будівельних термінів	47
2.4. Особливості перекладу термінів будівельної галузі	56
Висновки до розділу 2	65
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70

ВСТУП

Швидкий науково-технічний прогрес охоплює всі аспекти людської діяльності. Сьогодні важко уявити сучасну науку і техніку без обміну інформацією та інноваційними ідеями між фахівцями з різних країн. У цьому контексті науково-технічний переклад стає дедалі більш затребуваним у всіх сферах і вимагає від перекладача високого рівня професійної майстерності.

Очевидно, що всі новітні розробки та інновації потребують створення та упорядкування термінологічних одиниць на позначення відповідних явищ конкретної галузі, які зазвичай відіграють надзвичайно важливу роль у комунікації фахівців, а отже становлять основні труднощі у процесі перекладу науково-технічних текстів тієї чи іншої галузевої тематики.

Актуальність теми цього дослідження зумовлена динамічним розвитком будівельної галузі, яка, зі свого боку, призводить до появи великої кількості вузькоспеціалізованих термінів. Саме тому переклад будівельних термінологічних одиниць потребує особливої уваги.

Мета роботи полягає у комплексному аналізі структурних та перекладацьких особливостей термінологічних одиниць будівельної галузі.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) дати визначення поняттю «термін», окреслити його характерні ознаки;
- 2) розмежувати на теоретико-методологічному рівні поняття «терміносистема» та «термінологія»;
- 3) дослідити термінологічні аспекти перекладу науково-технічних текстів;
- 4) розглянути підходи до класифікації будівельної термінології;
- 5) визначити та проілюструвати конкретними емпіричним матеріалом структурні особливості термінів будівництва;
- б) виокремити та проаналізувати способи перекладу англомовних

будівельних термінологічних одиниць українською мовою.

Об'єктом дослідження є термінологія будівельної галузі англійської мови.

Предмет дослідження – структурні особливості англомовних будівельних термінів та способи їх перекладу українською мовою.

Матеріалом дослідження слугують 240 термінів будівельної галузі, які було відібрано методом суцільної вибірки з науково-технічних текстів відповідної галузевої тематики (див. [16], [38], [45], [49], [51]).

Методи дослідження зумовлені метою і завданнями роботи. В дослідженні використовуються наступні методи лінгвістичного аналізу та загальнонаукові методи: методика безпосередніх складників, метод компонентного аналізу, метод перефразування, контекстологічний і дистрибутивний аналіз, метод перекладацького аналізу, метод аналізу та узагальнення, описовий метод та метод кількісних підрахунків.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що основні способи передачі англомовних будівельних термінів в українському перекладі, які були виокремлені в цьому дослідженні, проаналізовані з урахуванням їхньої кореляції зі структурними типами цих термінологічних лексем.

Теоретичне значення дослідження визначається тим, що його узагальнення поглиблюють теоретичні засади вивчення поняття «термін» та його характерних ознак. Описані способи перекладу складних термінів передбачають нові можливості їх дослідження та застосування у відповідному галузевому дискурсі.

Практичну цінність роботи визначає те, що її результати можуть бути використані для покращення перекладу сучасної термінологічної системи будівельної галузі, а також можуть бути застосовані в якості актуального ілюстративного матеріалу в рамках лекційного курсу «Проблеми перекладу науково-технічної літератури» та практичного курсу «Практика усного та письмового галузевого перекладу».

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел.

У вступі визначаються мета дослідження та його завдання, об'єкт та предмет роботи, методи дослідження; обґрунтовується актуальність вибраної проблематики; описується матеріал дослідження, окреслюються наукова новизна, теоретичне значення та практична цінність роботи.

У першому розділі роботи розглядаються теоретико-методологічні засади дослідження функціонування та перекладу науково-технічних текстів у будівельній галузі.

У другому розділі увага концентрується на практичному аналізі досліджуваного термінологічного матеріалу з точки зору структури та способів перекладу із застосуванням комплексного підходу, пропонуються відповідні практичні висновки та узагальнення.

Загальний обсяг роботи становить 75 сторінок, бібліографія містить 53 джерела використаної літератури. В якості ілюстративного матеріалу роботи використовуються 3 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

1.1. Поняття «термін» та «термінологія», їхні ознаки

Термінологія являє собою один із аспектів мовознавства, що характеризується особливо інтенсивним розвитком протягом останніх десятиліть. Так званий "термінологічний вибух", який спостерігається майже в усіх мовах, спричиняє впровадження значної кількості нових термінологічних одиниць.

Враховуючи те, що властивості та поведінка терміна значною мірою визначаються термінологічною системою, до якої він належить, науковці пропонують трактувати термінологію як сукупність термінів, що вживаються у конкретній галузі знання. [2].

Поняття "термінологія" має полісемантичний характер та включає наступні значення:

- 1) сукупність або невизначена множина термінів;
- 2) сукупність термінів (понять та назв) певної галузі;
- 3) наука про утворення, склад та функціонування термінів в цілому;
- 4) наука про утворення, склад та функціонування термінів певної галузі знання, що використовуються в конкретній мові, а також їх еквіваленти в інших мовах;
- 5) загальна теорія термінології [28, с. 298].

Під терміном "термінологія" також можна розуміти:

- 1) розділ мовознавства, що досліджує терміни (у цьому значенні дедалі частіше використовується поняття "термінознавство");

2) сукупність термінів певної мови або конкретної галузі. Наприклад, можна говорити про англійську, польську, українську тощо термінології, а також про термінології юридичну, хімічну, технічну та інші.[14].

Вивчення проблематики термінології є надзвичайно актуальним з кількох причин. По-перше, термінологія слугує основним джерелом поповнення лексичного складу високорозвинених сучасних мов. Саме термінологія, будучи складовою частиною природної людської мови, є універсальним засобом збереження, передавання та обробки інформації.

По-друге, наукове знання є інтернаціональним за своєю природою. У сучасному світі відбуваються потужні інтеграційні процеси, які охоплюють і наукову сферу, висуваючи проблему міжнародної стандартизації термінів як основу для взаєморозуміння між фахівцями різних країн.

«Термін» (від латин. *Terminus* – межа, кінець) – це слово або словосполучення, що позначає поняття у певній галузі знання чи людської діяльності [12]. Серед системи термінів кожної галузі вирізняють дві складові, такі як, термінологія і терміносистема [35, с. 221].

Галузеві термінології, тобто сукупності термінів конкретних галузей, прийнято називати "термінологічними системами" або "терміносистемами". [35].

Основними ознаками терміна є:

1) *системність*: кожний термін входить до певної терміносистеми, у якій має термінологічне значення, а за межами своєї терміносистеми він може мати зовсім інше значення;

2) *точність*: термін повинен якнайповніше й найточніше передавати зміст поняття, яке він позначає, неточний термін може бути джерелом непорозумінь між фахівцями;

3) *прагнення до однозначності у межах своєї терміносистеми*: якщо більшість слів загальноживаної мови багатозначні, то більшість термінів –

однозначні; це зумовлено їх призначенням, але повністю усунути багатозначність (найчастіше двозначність) не вдається;

4) *наявність дефініції*: кожний науковий термін має дефініцію (означення), яка чітко окреслює, обмежує його значення [10, с. 31].

Термін як специфічна мовна одиниця, що слугує назвою певного наукового поняття, позначає його та вказує на його місце в системі відповідної науки, має відповідати певним особливим вимогам. Найважливіші з цих вимог такі: а) терміну притаманна властивість дефінітивності [32, с. 235]; б) термін повинен бути систематичним [32, с. 235]; с) термінології не притаманна синонімічність, яка заважає взаєморозумінню [32, с. 235–236].

Отже, відповідно до цих вимог, термін, за своїми структурно-граматичними характеристиками, має надавати орієнтацію щодо основної суті означуваного ним поняття та визначати його місце в системі інших понять цієї галузі науки.

Термінотворення — це планомірний процес, що передбачає врахування наявних у конкретній галузі термінології системних зв'язків. Це «цілеспрямований творчий процес, зумовлений взаємодією зовнішніх та внутрішніх мовних факторів» [6].

Унаслідок бурхливого науково-технічного прогресу, який супроводжувався інтенсивним процесом термінотворення, виникло усвідомлення необхідності централізовано регулювати розвиток мови, спираючись на системні закономірності її розвитку і функціонування. У багатьох сучасних європейських країнах процес термінотворення має чітко сформульовані принципи і засади. Створено спеціальні термінологічні інституції, які систематизують та стандартизують термінологічні системи.

В Україні ці концептуальні положення вже значною мірою утверджені, однак практична робота над упорядкуванням терміносистем стикається з численними труднощами.

Стандартизація науково-технічної термінології повинна бути спрямована на вибір певної термінологічної норми та її затвердження як обов'язкового варіанту. Це необхідно для усунення двозначності у спілкуванні.

Стандартизація досягне своєї мети за умови, що пропонований нормативний термін буде виразно вмотивованим та зрозумілим для всіх фахівців відповідної галузі знань. Це дозволить усунути наявність зайвих синонімів чи варіантів. Умотивованість термінів слід розглядати як один із елементів, що забезпечує системність термінології. Умотивованість має бути не просто фіксатором спільних характеристик внутрішньої форми та значення, але й виступати індикатором як кількісних, так і якісних особливостей цих спільних складників, відображаючи їхню інформаційну частку в межах всього лексичного значення. [7, с. 275].

Однак у процесі практичної роботи виникає усвідомлення наявності тендітної межі між двома взаємопов'язаними, але протилежними за своєю суттю чинниками. З одного боку, свідомий підхід до термінотворення спонукає до створення чітких логічних структур, наявних у науковій системі, а також відповідних систематизованих лексико-граматичних моделей термінологічних одиниць. Тобто, внаслідок продуманого цілеспрямованого термінотворчого процесу, вчені прагнуть створити однотипні за семантико-словотвірними характеристиками термінологічні одиниці, які позначають схожі за своєю суттю наукові поняття, використовуючи однакові префікси, суфікси тощо.

З іншого боку, наявні в мові й зафіксовані в загальномовних словниках лексичні ресурси часто не відповідають запитам термінологів. Причини цього можуть бути різноманітні. Хоча здебільшого вони пов'язані з екстралінгвальними насильницькими впливами на розвиток української мови, існують і певні обставини, пов'язані з усталеністю певних формально неточних моделей або з наявністю варіантних одиниць в українській науково-технічній термінології.

Термінологія виконує наступні основні функції: позначає наукові поняття та задовольняє потреби спілкування фахівців за умови, що вона є загальноприйнятою, унормованою і відповідає вимогам до термінів.

Формування та виникнення термінів є тривалим і складним процесом. До способів термінотворення науковці зараховують, зокрема, словотвірний, синтаксичний та семантичний методи [27; 31; 36].

Терміни виникають у професійному мовному середовищі, передусім для позначення нових понять. Тому семантичний спосіб вторинної номінації є досить поширеним у термінотворенні.

Вторинна номінація визначається як «використання вже наявних у мові номінативних засобів у новій для них функції – найменування». Унаслідок створення термінів за допомогою вторинної номінації відбувається не лише збагачення лексем новим семантичним відтінком, а й надання їм цілком нового лексичного значення, якого до цього часу ця лексема не мала. У такому випадку слово, яке стало основою для виникнення нового терміна, продовжує функціонувати у своєму попередньому значенні [15].

Завдяки використанню способу вторинної номінації, термінологія поповнюється кількісно (слова, які раніше не були термінами, починають виконувати функції термінів) та якісно (терміни отримують нові значення внаслідок детермінологізації). Це призводить до появи в мові омонімів та багатозначних слів.

У наукових працях розглядаються різні класифікації термінів за їхньою структурою. Серед найпоширеніших класифікацій можна виділити такі:

1. Поділ термінів на прості, складні й термінологічні словосполучення.
2. Поділ термінів на:
 - 1) терміни-кореневі слова,
 - 2) похідні терміни,
 - 3) терміни-складні слова,
 - 4) терміни-словосполучення,
 - 5) терміни-аббревіатури,

- 6) буквені умовні позначення,
- 7) символи-знаки,
- 8) номенклатуру [33, с. 211].

У цій роботі за основу взято підхід авторів, які розподіляють терміни на однокомпонентні та багатокомпонентні.

- **Однокомпонентні терміни** включають терміни, що складаються лише з однієї лексичної одиниці; це слово, що має стале та спеціалізоване значення в певній галузі знань.
- **Багатокомпонентні терміни** включають вирази, утворені з декількох лексичних одиниць. Відповідно до цього, багатокомпонентний термін – це складна синтаксична конструкція, що складається з кількох словесних компонентів, які мають систематичну та синтаксичну взаємодію між собою, і використовується для найменування конкретного об'єкта, поняття чи процесу в певній галузі знань.

Терміни також поділяються на:

- **Загальноживані:** авангард, ідея, гіпотеза, формула, еквівалентність, парадигма.
- **Вузькоспеціальні,** що вживаються у певній галузі науки: газопровід, фракціонування, видобуток нафти, бурова установка.

Отже, термін являє собою слово або фразу, що має стале та чітко визначене значення у конкретній галузі знань чи предметній області, і використовується для уніфікації мовлення серед фахівців. Вивчення термінології є надзвичайно актуальним у сучасних умовах, оскільки правильне розуміння та використання спеціалізованої лексики відіграє вирішальну роль у будь-якій науковій, технічній або професійній діяльності. З точки зору структури, терміни поділяються на однокомпонентні та багатокомпонентні, причому останні є об'єктом даного дослідження.

Багатокомпонентні терміни та терміни-словосполучення в мові, особливо в науковій сфері, є важливими елементами для точного вираження складних понять, процесів та явищ. Вони відіграють значну роль у

спеціалізованій лексиці, забезпечуючи однозначне та чітке розуміння у спілкуванні між фахівцями. Багатокомпонентні терміни є поширеним явищем у багатьох галузях знань.

Стрімкий розвиток науки, техніки та людської діяльності вимагає утворення нових термінологічних одиниць, що призводить до неможливості пояснення складних понять чи процесів за допомогою простих однокомпонентних термінів.

Багатокомпонентний термін має властивості терміна з одного боку та словосполучення з іншого. Як термін він характеризується системністю, наявністю дефініції, тенденцією до моносемії в межах свого термінологічного поля, відсутністю експресії та стилістичною нейтральністю. Як словосполучення він є певною синтаксичною конструкцією, що складається з декількох слів на основі підрядного граматичного зв'язку [2, с. 15].

Багатокомпонентні терміни складаються з двох і більше лексичних одиниць, які об'єднуються для найменування конкретного об'єкта, процесу або явища у певній галузі науки чи техніки. Їх структура може включати як прості слова, так і фрази, що поєднуються для утворення термінологічної одиниці зі сталим значенням. Наприклад, у сфері нафтогазової промисловості термін "геологорозвідувальні роботи" є багатокомпонентним терміном, який описує комплексні дослідження, спрямовані на визначення наявності та розміщення нафтових чи газових родовищ.

За підрахунками фахівців у галузі термінознавства, термінологічні словосполучення становлять 60-75% від загальної кількості термінологічних одиниць. Це зумовлено їхньою можливістю майже повністю покривати певне понятійне поле окремої терміносистеми. Термінам-словосполученням, що виступають найменуваннями конкретних понять предметної галузі, притаманні специфічні лексико-семантичні ознаки, характерні для термінологічних одиниць. [8, с. 25].

Використання такого типу термінів у науковій літературі сприяє

точному та спеціалізованому висловленню конкретних ідей або явищ. Наприклад, у біології термін "стабілізація екосистеми" являє собою приклад терміна-словосполучення, який описує процеси, що стабілізують природні екосистеми.

Багатокомпонентні терміни відіграють важливу роль у терміносистемах досліджуваних мов, оскільки синтаксичний спосіб їх утворення становить від 60% до 95% складу термінологій європейських мов, що свідчить про їх переважання над однокомпонентними [2, с. 15]. Важливість використання багатокомпонентних термінів у наукових дослідженнях не можна переоцінити. Вони сприяють більш чіткому та однозначному вираженню понять у спеціалізованих галузях знань, забезпечуючи уніфікацію мовлення серед фахівців. Їхня точність допомагає уникнути двозначності, що є критично важливим у всіх сферах науки та техніки, де точність і ясність у вираженні ідей та концепцій мають велике значення.

Створення нових термінів за допомогою синтаксичного способу є найбільш продуктивним завдяки високій гнучкості лексичних одиниць для формування різноманітних комбінацій і можливості збільшення кількості компонентів. Ефективність цього методу полягає в тому, що він дозволяє створювати терміни з численними ознаками, які послідовно розширюються, що забезпечує систематичне уточнення різних аспектів певних явищ.

Англомовні багатокомпонентні терміни можуть являти собою:

1. Терміни, які не мають граматичного оформлення, та між компонентами яких існує підрядний синтаксичний зв'язок: «fossil fuels» – «випалювальне паливо», «gross domestic product» – «валовий внутрішній продукт», «energy reserves» – «енергетичні ресурси».
2. Терміни, компоненти яких оформлені граматично і належать до стійких термінологічних словосполучень: «the volume of world natural gas reserves» – «обсяг світових запасів природнього газу», «rate of natural gas production» – «темпи видобутку природнього

газу», «source of energy» – «джерело енергії». Вони зазвичай утворюються шляхом поєднання прикметника (дієприкметника) та іменника (одного або кількох), за допомогою прийменника [1, с. 163].

Багатокомпонентні терміни, як термінологічні словосполучення, відтворюють родо-видову ієрархію терміносистеми. Стрижневим елементом в аналітичних термінах є іменник, оскільки саме він виконує функцію вираження родового поняття, а видовими елементами виступають залежні іменники, прикметники та іноді прислівники. [2, с. 15].

Отже, вивчення та аналіз термінологічних лексем, зокрема багатокомпонентних термінів та термінів-словосполучень, є необхідним для спеціалістів у різних галузях. Розуміння їхньої природи, структури та контекстуального використання розширює можливості для належного сприйняття та ефективного використання спеціалізованої лексики у наукових та технічних областях.

1.2. Перекладацькі аспекти функціонування галузевої термінології

Переклад, як тип спілкування з використанням двох мов, виконує функцію міжмовного посередництва і знаходиться між джерелом повідомлення та його реципієнтом. Основне завдання перекладу полягає в тому, щоб за допомогою мови перекладу відтворити будь-який текст таким чином, щоб реципієнти мови перекладу сприймали його як повноцінну заміну оригіналу. [40; 44; 52].

Двома основними ознаками перекладу є його адекватність та еквівалентність. Головна мета будь-якого перекладу полягає в досягненні адекватності, що означає вичерпну передачу смислового змісту оригіналу та повну функціонально-стилістичну відповідність. Під еквівалентністю у теорії перекладу слід розуміти збереження відносної рівності змістовної, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, що

міститься в оригіналі та перекладі [3].

Переклад термінологічних одиниць має свої особливості, які вимагають спеціального підходу та уваги до деталей. Ці особливості виявляються в специфічності термінів, технічній точності, відповідності контексту та вимогам конкретної галузі знань.

Особливістю перекладу термінологічної одиниці є те, що основною передумовою забезпечення адекватності перекладу є збереження точності змісту вихідної текстової одиниці та прагнення до досягнення абсолютної тотожності понять, виражених термінологією мови оригіналу та мови перекладу. [41].

Труднощі перекладу англомовних термінів українською мовою зумовлені такими причинами: розходженнями в структурі термінів англійської та української мов; багатозначністю і великою варіативністю відповідників у перекладі, матеріальним проявом чого є полісемія, омонімія, синонімія, гіпонімія, антонімія [6, с. 221].

Важливим аспектом перекладу термінів є їх специфічний характер. Терміни, що використовуються у різних сферах, мають чітке та точне значення, яке не завжди може бути адекватно передане в іншій мові. Ця специфіка термінології часто ґрунтується на концептуальних відмінностях між мовами та різному рівні наукового розвитку в країнах носіїв мови оригіналу й мови перекладу. Це ускладнює процес адекватного перекладу без втрати смислу. У спеціалізованих науково-технічних областях, таких як нафтогазова промисловість, точне використання термінів є надзвичайно важливим. При перекладі термінологічних одиниць потрібно забезпечити їх повну відповідність іншомовним аналогам [42].

При перекладі термінів застосовуються різні прийоми, проте основним способом відтворення термінологічних одиниць є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Лексичний еквівалент – це постійна лексична одиниця мови перекладу, яка повністю відповідає значенню іншомовного слова [6, с. 221]. Саме використання термінологічних еквівалентів веде до

максимально точної передачі значення терміна мови оригіналу (це також особливо актуально для перекладу багатокомпонентних термінів, які у процесі адаптації мають розглядатися як єдина термінологічна одиниця незалежно від кількості слів). Уникнення використання дослівного перекладу і врахування особливостей природи термінів у вихідній та цільовій мовах є важливими для точного відтворення змісту.

Хоча для багатьох термінів в іншій мові існують відповідники (еквіваленти), які враховують специфіку мови та галузі, у випадку їх відсутності перекладачі застосовують лексико-семантичні трансформації. Вискушенко С.А. визначає це поняття як «спосіб передачі термінологічних одиниць іноземної мови, використовуючи одиниці мови перекладу, значення яких не збігаються з вихідними, але можуть бути логічно виведені» [6, с. 221]. Сутність лексико-семантичних трансформацій полягає в заміні окремих лексичних одиниць лексичними одиницями, які не є їхніми словниковими еквівалентами, але реалізують сему цієї одиниці початкової мови.

До основних різновидів лексико-семантичних трансформацій, що використовуються при перекладі термінів, належать:

- 1) конкретизація – передача слова із ширшим значенням словом із вузьким значенням;
- 2) генералізація – передача слова із вузьким значенням словом, що має більш широке значення в мові перекладу;
- 3) модуляція (смісловий розвиток) – заміна одного поняття іншим на основі їх суміжності чи логічної близькості на основі екстралінгвістичної інформації.

Для багатокомпонентних термінів також важливим є точне відтворення змісту й значення словосполучення (яким, як відомо, і є багатокомпонентний термін), що часто вимагає застосування також граматичних трансформацій (перестановки, вилучення, додавання тощо) з метою унормування складників термінологічної одиниці згідно з правилами й особливостями мови

перекладу.

В окремих випадках, коли іншомовний термін не має прямого еквіваленту у відповідній терміносистемі мови перекладу, можуть застосовуватися такі способи перекладу: транскрибування (передача звукового складу слова літерами мови перекладу), транслітерація (передача буквенного складу слова літерами мови перекладу) і адаптивне транскодування (змішаний тип).

Таким чином, загальні аспекти термінології в перекладі технічних текстів включають ґрунтовне вивчення і розуміння як конкретної термінології, так і мовних особливостей, що використовуються в процесі перекладу. Урахування цих аспектів сприяє досягненню високого рівня точності та відповідності значення термінів при перекладі.

Серед корисних рекомендацій щодо перекладу термінологічних одиниць можна виділити наступні:

1) у перекладі перевазі надаються терміни, встановлені державними стандартами;

2) необхідно враховувати, до якої галузі науки чи техніки відноситься термін, який перекладається (відповідність терміну та терміносистеми);

3) при зіткненні з терміном, що не зафіксований у научно-технічних словниках, перекладач сам повинен підібрати перекладацький еквівалент, використовуючи довідникову літературу та консультуючись зі спеціалістом у даній області, або використати описовий переклад;

4) у тексті перекладу бажано уникати синонімічного вживання термінологічних одиниць;

5) якщо у тексті оригіналу виявлена змістовна помилка, пов'язана із написанням терміна, перекладач зобов'язаний дати відповідний оригіналу переклад, а у виносці вказати на помилку і навести правильний варіант;

6) «чужі» (не англомовні) терміни залишаються у перекладі на тій же мові, при цьому переклад записується у дужки;

7) терміни, що подані латиною не перекладаються і зберігаються в

оригінальному вигляді;

8) не дозволяється довільне скорочення термінів;

9) номенклатури слід залишати в оригіналі;

10) одиниці фізичних величин, спеціальні знаки повинні відповідати дійсності [19].

1.3. Термінологічні та трансформаційні аспекти перекладу науково-технічного дискурсу

Сфера науково-технічної діяльності відіграє надзвичайно важливу роль у житті людства. З огляду на стрімкий прогрес технологій, значення перекладу науково-технічних текстів постійно зростає. Загальне призначення технічних текстів полягає у забезпеченні ефективної передачі технічної інформації в певній галузі. Вони мають велике значення у передачі знань, дослідженнях, проектуванні технологій, забезпеченні безпеки та якості у різних галузях науки і промисловості.

Насамперед, особливість науково-технічного тексту полягає у його наявності в різних технічних галузях. При виборі комунікативно рівноцінних еквівалентів важливо враховувати стилістичні особливості та нормативні вимоги, оскільки функціональні стилі різних мов мають свою специфічну внутрішню стильову нормативність [15].

Науково-технічні тексти вирізняються своєрідним стилем, який відрізняє їх від інших типів текстів. Однією з головних ознак такого тексту є послідовність. Основна вимога до написання науково-технічної літератури полягає у точному та чіткому викладі, описі й поясненні фактів. Основний акцент робиться на логічності, а не на емоційності [15].

Науково-технічні тексти суттєво відрізняються від загальних текстів тим, що їх основна мета полягає в передачі точної технічної інформації між фахівцями, які мають знання у відповідній галузі. Для таких текстів відхилення від прийнятого методу викладу матеріалу може перешкоджати

сприйняттю фактів. Основне завдання технічної літератури полягає у передачі інформації. Все, що може порушити це завдання, ускладнює сприйняття інформації і є неправомірним. Наявність смислових зв'язків між послідовними одиницями тексту, які забезпечують логічність викладу, є однією з ключових характеристик технічного тексту [15].

Науково-технічні тексти відрізняються від інших тим, що вони не містять образних та експресивних засобів: всі слова використовуються виключно в прямому значенні. Таким чином, ще однією характеристикою такого тексту є нейтральність [14].

У технічному стилі автор прагне до точності, стислості та однозначності, зберігаючи при цьому насиченість змісту, що забезпечує ясність і доступність розуміння. Коротке та ясне висловлювання думок, тобто лаконічність, а також однозначність, яка полягає в строгій визначеності терміна, поняття чи судження, означає, що вони мають єдине точне визначення, сенс чи інтерпретацію. Це є характеристиками технічного стилю [14].

Цілий ряд лексичних одиниць в науково-технічних термінах складають терміни. Відповідно ще однією, чи не найголовнішою характеристикою технічного тексту є термінологічність [14].

Науково-технічні тексти належать до наукового стилю мовлення. «Стили мови - це структурно-функціональні варіанти, пов'язані з типами соціальної діяльності, що вирізняються стійкими системами особливостей у виборі та застосуванні мовного матеріалу» [5]. Вивчення специфіки науково-технічного перекладу передбачає використання поняття «науково-технічний текст».

«Науково-технічний текст» – спосіб репрезентації наукової інформації, результат наукового дослідження» [12].

Науково-технічні тексти відносяться до наукового стилю, їх основними ознаками використання є наукова діяльність, науково-технічний розвиток суспільства, освіта, навчання. Метою цього стилю є

систематизація знань, пізнання світу, інформування про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, класифікацій, роз'яснення явищ, виклад матеріалу, висвітлення наукових даних суспільству. Головні риси наукового стилю:

- 1) інформативність;
- 2) логічність;
- 3) точність і об'єктивність;
- 4) ясність та зрозумілість.

Також виокремлюють такі додаткові риси, як предметність, узагальнення, однозначність, лаконічність, доказовість, переконливість та інші [21; 22].

До основних мовних ознак відносять : абстрактна лексика, символи, великий відсоток термінів, схем, таблиць, графіків, іншомовних слів, наукова фразеологія, цитати, загальноживана лексика, безособовість синтаксису, відсутність всього того, що вказувало б на особу автора, його враження (емоційно-експресивні синоніми, суфікси, багатозначні слова, художні тропи, індивідуальні неологізми) [21; 22].

Головна мета науково-технічного перекладу – це точна передача інформації. Переклад науково-технічних текстів передбачає точну інтерпретацію термінів, одиниць виміру , технічних абревіатур, позначень на кресленнях тощо. Основні складнощі при перекладі викликає, насамперед, передача правильного змісту кожного речення, що дуже часто не відповідає дослівному перекладу з англійської мови на українську [10].

Ця діяльність вимагає не лише бездоганного володіння мовою, певних галузевих знань, а й максимум зусиль з боку перекладача. Оскільки при перекладі наукової та технічної літератури, зазвичай, немає потреби шукати у тексті прихований зміст, слід прагнути до особливої термінологічної точності. План змісту наукових текстів – це наявність великої кількості когнітивної інформації. Вербальні засоби сприяють об'єктивному відтворенню матеріалу. Невербальні знакові системи (схеми,

графіки, малюнки та математичні символи) не складають ніяких труднощів для перекладу, тому що мають інтернаціональний характер і тому переносяться з тексту оригіналу в текст перекладу без змін [52].

Карабан В.І. акцентує увагу на таких поширених помилках у процесі перекладу науково-технічних текстів :

- 1) намагання перекласти всі елементи речення в тій послідовності, у якій вони подані в тексті вихідною мовою;
- 2) ігнорування контексту як засобу встановлення значення того чи іншого слова і пошук у словнику значення кожного незрозумілого слова;
- 3) неправильний вибір за словником значення лексичної одиниці, пошук її в словнику до того, як прочитано увесь текст;
- 4) недооцінювання ролі мовної здогадки, намагання перекласти речення ще до етапу розуміння загального змісту тексту [14].

Також його твердженням є те, що для досягнення адекватності перекладу перекладачу треба:

- 1) високі знання предмета, який є темою оригінального тексту;
- 2) достатній рівень знань мови перекладу, та її лексичних і граматичних особливостей порівняно з рідною мовою;
- 3) чітке розуміння особливостей науково-технічного функціонального стилю, як у мові оригіналу, так і в рідній мові;
- 4) знання основ «теорії перекладу», а також сприйняття технічних перекладів та майстерність ними користуватися;
- 5) знайомство з прийнятими умовними знаками, аббревіатурами (скороченнями), системами мір і ваг у мові оригіналу та в рідній мові;
- б) високий рівень володіння рідною мовою, а також відповідне вживання термінології [15].

Критерії адекватного науково-технічного перекладу:

- 1) переклад повинен саме передавати сутність оригіналу;
- 2) він має містити загальноприйнятту в мові перекладу термінологію;
- 3) збігатися з нормами науково-технічної літератури, переклад якої

здійснюється [15].

Стиль наукового тексту дає перекладачеві дуже широкі синтаксичні можливості через те, що будова речення тут не відіграє самостійної стилістичної ролі, а у технічному перекладі можливі різноманітні граматичні перебудови й перегруповання, аж до роз'єднання речення на дрібніші частини, сполучення частин в єдине ціле тощо [11].

Як зазначає у своїй праці В.І. Карабан, «граматичні труднощі під час перекладу українською мовою англійських науково-технічних текстів каузовано, перш за все, граматичними відмінностями мов оригіналу (англійської) та перекладу (української), розбіжностями в їх будові, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій» [16, с. 113].

В.І. Карабан констатує, що усі труднощі, які виникають під час перекладу англійських науково-технічних текстів українською мовою можна поділити на такі групи:

- 1) труднощі, зумовлені розбіжностями в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій;
- 2) труднощі, пов'язані з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій;
- 3) труднощі, які викликані наявністю граматичних явищ у мові тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних явищ мови перекладу функціональні характеристики;
- 4) труднощі, пов'язані з граматичними явищами, що мають різні частотні характеристики та викликані розбіжностями в мовностилістичних нормах текстів мовами оригіналу й перекладу [16, с. 126].

В.І. Карабан окремо акцентує увагу на лексичних труднощах, що виникають при перекладі науково-технічних текстів :

- 1) багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанту перекладу слова (терміна);
- 2) особливості вживання загальнонародних слів у науково-технічних текстах;

- 3) визначення межі допустимості перекладацьких лексичних трансформацій;
- 4) переклад термінів-омонімів;
- 5) переклад власних імен і назв (фірм, установ і організацій) тощо;
- 6) правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики;
- 7) переклад термінів-неологізмів;
- 8) переклад аббревіатур;
- 9) так звані «фальшиві друзі» перекладача або псевдоінтернаціоналізми;
- 10) лексикалізовані форми множини іменників;
- 11) етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів;
- 12) іншомовні слова і терміни в англійських науково-технічних текстах.

Причинами існування лексичних труднощів перекладу перш за все є розбіжності в картині світу англійської і української мов, особливості багатозначності англійських і українських слів, відсутність у мові перекладу відповідників нових термінів, особливості словотвору і термінотворення в англійській та українській мовах та ін.

Говорячи про граматичні особливості перекладу науково-технічних текстів, необхідно зазначити, що підметом в реченнях науково-технічних текстів найчастіше виступає іменник, термін із конкретної галузі знань. Автор в українській мові переважно безособовий (рідше займенник 1 особи множини), в англійській традиції – займенник першої особи однини. Характерною особливістю є також безособовість опису експериментів, міркувань, викладу процесу досягнення результатів і висновків: дієслівні конструкції – пасивні або з пасивним, неозначено-особовим або безособовим значенням (*an attempt was made, the issue was raised in the work*). Рівень «безособовості» викладу може бути різним у різних мовах: *In my work, I consider several fundamental questions ... – У цій роботі порушено*

низку важливих питань, а не варіант *У своїй роботі я порушую низку важливих питань.*

Англійська граматики більше, ніж українська, надає екстралінгвістичну інформацію тексту. Наприклад: *She fell in love when she met John. She had fallen in love when she met John.* Українською мовою обидва речення можуть бути перекладені однаково: Вона закохалась, коли зустріла Джона. Однак, Past Perfect другого речення додає такий нюанс у ситуацію, що вона була вже в когось закохана, коли зустріла Джона.

Серед основних синтаксичних труднощів перекладу дослідник зазначає науково-технічних текстів.

1. Наявність довгих речень, які включають велику кількість другорядних і однорядних членів. Наприклад: *Although it is extensively employed as a hardening agent, nickel in its pure state is a ductile metal of light gray, almost white, appearance* – ‘Хоча нікель широко використовується як зміцнювач, у чистому вигляді він є пластичним металом світло-сірого, майже білого кольору’.

2. Уживання багатоконпонентних атрибутивних словосполучень. Наприклад: *Processor specific code – a program tied to a specific processor; Installation for research in wells; etc.* – ‘Код для конкретного процесора – програма, прив'язана до конкретного процесора; установка для досліджень у свердловинах тощо’.

3. Уживання означень, утворених в наслідок стягування цілих синтаксичних груп. Наприклад: *Glass or ceramic substrates* замість *substrates made by glass or ceramic*. *Circuit integrated technology* замість *technology integrated by circuit*. *Temperature dependent* замість *dependent on temperature*. – ‘Скляні або керамічні підкладки замість підкладок зі скла або кераміки. Технологія, інтегрована за схемою замість технологія, інтегрована за схемою. Температурозалежний замість залежний від температури’.

4. Уживання синтаксичних конструкцій, пасивних конструкцій,

зворотів (об'єктний відмінок з інфінітивом, називний відмінок з інфінітивом). Наприклад: *For example, when semiconductor devices are exposed to ionizing radiation in space and defence systems, they are bombarded by both neutral and charged particles, which cause fluctuations in current leading to failure of the device.* – ‘Наприклад, коли напівпровідникові пристрої піддаються впливу іонізуючого випромінювання в космосі та оборонних системах, вони бомбардуються як нейтральними, так і зарядженими частинками, які викликають коливання струму, що призводить до виходу пристрою з ладу’.

5. Наявність пропусків деяких службових слів (артиклів, допоміжних дієслів) передусім в таблицях, графіках, специфікаціях [15].

Специфікою науково-технічного стилю є більш широке застосування абстрактних та загальних понять: розвиток, рух, зміна, явища; значно частіше використовуються логічні засоби зв'язку. Характер викладу характеризується переважанням сполучень, ядром яких служить іменник [16, с. 111].

Коваленко А.Я. підкреслює, що стиль науково-технічної літератури є одним із стилів, який здійснює істотний і багатосторонній вплив на літературну мову. Сфера його застосування є достатньо широкою. Головне завдання наукової та технічної літератури полягає у простій і доступній передачі певної інформації до читачів. Це досягається логічно обґрунтованим викладом фактичного матеріалу, без використання емоційно забарвлених слів, висловлювань і граматичних конструкцій. Оскільки науковій та технічній літературі характерний офіційний, послідовний і майже математично строгий виклад матеріалу, є підстави назвати цей стиль формально логічним.

Автор, який пише на наукові та технічні теми, уникає неточних визначень, необґрунтованих узагальнень і сенсацій. У таких роботах постійно присутня ясність, і акцент робиться на логічній, а не на емоційній стороні інформації. Виклад матеріалу зазвичай здійснюється не від першої

особи і використовується спеціальний, «колективний» або безособовий стиль [21, с. 64].

Таким чином, науково-технічний текст являє собою послідовність висловлювань, об'єднаних тематично і структурно, призначених для збереження та передачі інформації у сфері науки та техніки. Мова науково-технічної літератури має певні лексичні, граматичні та стилістичні особливості, які відрізняють її від розмовної мови та мови художньої літератури. Характерними рисами науково-технічних текстів є насиченість термінологією, стислість, відсутність емоційного забарвлення та переважання інформативної функції над емотивною.

Переклад термінологічної лексики є важливим завданням, що вимагає глибокого розуміння як мови-джерела, так і мови-цілі. Переклад термінів – це не просто заміна одного слова іншим, а складний процес, що потребує знання обох мов і специфіки галузі. Навіть незначні неточності можуть призвести до серйозних непорозумінь, помилок та небажаних наслідків, тому точний і правильний переклад є надзвичайно важливим у будь-якій галузевій сфері.

Основними способами перекладу англійських термінів будь якої сфери українською мовою є:

- передача термінів іншомовними відповідниками;
- калькування – відтворення не звукового, а комбінаторного складу мови чи словосполучення, коли складові частини слова чи фрази перекладаються відповідними елементами мови;
- транскрибування – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови перекладу;
- транслітерування – формальне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу;

- описовий переклад, за допомогою якого лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, яке дає їй пояснення або визначення;
- приблизний переклад – переклад, за якого зберігається основне значення слова, проте в мові перекладу слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном [27].

Основним методом перекладу термінів є використання лексичного еквівалента. Цей підхід визначає відповідний термін у мові перекладу, який співвідноситься з терміном у мові оригіналу. Такі терміни є важливими елементами у перекладі, оскільки вони служать опорними пунктами в тексті, що визначають значення інших слів. У випадку наявності термінологічного відповідника, переклад терміна першочергово здійснюється за його допомогою.

Залежно від вибору відповідника у сфері їх вживання виділяють дві групи багатозначних слів. До першої групи належать терміни, які мають різні еквіваленти в межах одного слова залежно від сфери, в якій вони використовуються. Наприклад, перше значення словосполучення *Christmas tree* – ‘різдвяна ялинка’, але в технічних текстах, зокрема у сфері видобувництва цей термін має значення ‘фонтанна арматура’ [47]. Такі терміни не є важко перекладними, адже зазвичай вони подаються у спеціалізованих термінологічних словниках.

А ось більшу проблему складають слова, що належать до другої групи неоднозначних термінів. Це має відношення до ситуацій, коли один термін може мати кілька відповідників у рамках однієї галузі. Таким чином, термін *production* має кілька значень: 1) виробництво (різних продуктів); 2) процес видобування нафти і газу.

Виходячи з цього, перед перекладачем часто стоїть вибір необхідного і правильного еквівалента серед кількох значень, тому спершу слід визначити в якому контексті вживається подане слово.

Одним із найпоширеніших способів перекладу є калькування. Калькування – це передача слова або виразу із вихідної мови на цільову мову без адаптації до лінгвістичних чи стилістичних особливостей цільової мови, тобто відтворення морфем чи лексем з мови оригіналу відповідними елементами з мови перекладу. Прикладом цього може слугувати словосполучення *excess fluids*, що має переклад ‘надлишкові рідини’ [31].

Інший спосіб перекладу – це транскодування, яке свою чергу поділяється на транскрибування та транслітерування.

Приєм транскрибування, коли звучання терміну схоже у вихідній мові та у мові перекладу, застосовується в таких прикладах: *fitting* – фітінг; *fracking* – крекінг; *resistor* – резистор. Приєм транслітерування на відміну від транскрибування це спосіб перекладу в якому лексичні одиниці оригіналу відтворюються за допомогою літер мови перекладу. Таким чином було перекладено такий термін як *packer* – пакер. прийом можна використовувати тільки тоді, коли англomовна реалія, викликає в україномовного читача відповідні асоціації [33]. В іншому випадку транслітерацію слід супроводжувати відповідними помітками, що пояснюють його значення. Слід зауважити, що окремо і транслітерування і транскрибування вживаються не часто, тому більшість термінів передаються змішаним способом транскодування. Такими є терміни *platform* – ‘платформа’, *mile* – ‘миля’.

Якщо термін є новим, то використання прийому транскодування буде дуже доцільним, адже необхідно створити нову та зрозумілу термінологічну одиницю, але при цьому перш за все переконавшись що такий термін ще не перекладався раніше.

Наступним є описовий метод перекладу (експлікація значення) термінів, суть якого в заміні терміну словосполученням (або більшою кількістю компонентів), яка адекватно передає його зміст. За допомогою цього методу перекладаються безеквівалентна англomовна нафтогазова лексика. До прикладу *spudding*, використовуючи описовий прийом можна

перекласти як «початок будівництва свердловини». У більшості випадків необхідність вдаватись до описового перекладу виникає тому що в українській мові немає відповідного перекладу слова [40].

Контекстуальну заміну, як і смисловий розвиток, можна віднести до останнього з поданих вище способів перекладу термінів. Оскільки контекст має велике значення, то при відсутності належного терміна-еквівалента, із стилістичних і прагматичних міркувань термінологічні одиниці можуть бути замінені іншими термінами або ж навіть загальноживаними словами, це і є застосування контекстуальної заміни.

Смисловий розвиток або модуляція – це прийом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається. При перекладі нафтогазової термінології відхилення від написаного мовою оригіналу необхідно для забезпечення адекватного перекладу, оскільки мови оригіналу та перекладу мають різні лінгвістичні та мовленнєві норми. Однак, при необережному використанні таких методів як контекстуальна заміна чи модуляція, зміст вихідного тексту може бути викривлений, а достовірність перекладу порушена.

Підсумовуючи зазначене вище, необхідно констатувати, що для перекладу лексики, яка має свої відповідники або для понять, що є спільними для мови оригіналу та мови перекладу використовуються способи калькування і транскодування, а для безеквівалентних термінів – описовий метод або транскодування, або частіше – поєднання транскодування з експлікацією (описовим перекладом).

Процес перекладу термінології не є легким, беручи до уваги безеквівалентну лексику, до того ж переклад – це не просто заміна одиниці однієї мови одиницею іншої.

Одним із важливих способів перекладу є лексичні, лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації. Узагальнено, перекладацькі

трансформації – це міжмовні перетворення, перебудова вихідного тексту або заміна його елементів задля досягнення адекватності та еквівалентності [36].

Застосування різних мовних трансформацій – звичайна справа для перекладача, який вміло використовує ресурси даних йому мов. Проблема застосування перекладацьких трансформацій викликає значний інтерес як у вітчизняних, так і у зарубіжних вчених, оскільки досягнення адекватного перекладу є безпосередньою метою будь-якого перекладача. Коректне відтворення тексту оригіналу іншою мовою безпосередньо залежить від застосування мовним посередником перекладацьких трансформацій. Спершу, термін «трансформація» був пов'язаний із трансформаційною граматикою (англ. *transformational grammar*). У своїй праці *Syntactic Structures* Ноам Хомський розвинув думку про те, що кожне речення в мові має два рівні глибоку структуру та поверхневу структуру. Глибока структура являє собою основні смислові зв'язки в реченні. Вона відображена на поверхневій структурі за допомогою трансформацій. Трансформації були запропоновані для розвитку глибинної структури як засобу підвищення математичної та описової сили граматичних одиниць, без наявності контексту. Іншими словами, трансформаційна граMATика – це форма аналізу мови (в конкретних випадках – речень), яка встановлює зв'язок з різними елементами в реченні мови, сегментуючи їх на глибинній і поверхневій структурі на більш дрібні частини.

У загальному розумінні та за визначенням, поданим у «Словнику української мови» трансформація це – «зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей». Більш конкретний термін «перекладацька трансформація» зустрічається у працях багатьох науковців, наприклад, Карабана В., хоча єдиного «правильного» визначення даного явища досі не існує і в теорії існувати не може, адже кожен із лінгвістів виділяє основні для себе аспекти трансформації та має власне бачення.

Крім адекватності, ще однією центральною проблемою у перекладознавстві є еквівалентність. За останні роки, у галузі перекладу

відбулися значні зміни, були створені нові концепції, але в наш час все ще продовжує існувати неможливість диференціації універсального підходу до поняття еквівалентності, яка, в свою чергу, досягається вдалою імплементацією перекладацьких трансформацій. Принагідно зазначимо, що українська та англійська мови мають деякі відмінності і виникає необхідність запровадження явища перекладацької трансформації. Граматичні особливості, такі як категорії ступенів порівняння прикметників або числа іменників, з можливістю відтворювати їх множину і однину за подібними принципами, проявляються в обох мовах. Маючи спільні особливості, в порівнюваних мовах можна застосовувати традиційний метод, але під час перекладу, наприклад, українських дієприслівників, перекладачу необхідно всіма засобами подолати дану несхожість.

За визначенням, поданим в іноземному онлайн-словнику *Your Dictionary*, трансформація у лінгвістичному контексті це – “the process of changing, by the application of certain syntactic rules, an abstract underlying structure into a surface structure”. Тобто, це процес зміни, який базується на перетворенні структурної організації тексту і відштовхується від основних синтаксичних правил тієї чи іншої мови. Подібні правила обумовлюються схожими властивостями слова, наприклад сполучуваність з іншими словами у реченні або його семантичні характеристики, і відтворюють ці данні в адекватно побудованому реченні.

Відповідно до думки Корунця І., перекладацькі трансформації включають як основні, так і незначні зміни у структурній формі мовних одиниць, які здійснюються з метою досягнення точності в перекладі [24, с. 53]. В оригіналі – *translator's transformations*. Вважаємо, що саме в оригінальному визначенні розкривається широкий сенс даного поняття, адже перекладацька трансформація не несе в собі такого сенсу, як трансформація, здійснена перекладачем. Адже в першому випадку ми маємо справу із сталими трансформаціями, які вже стали звичними, а в другому – мова йде саме про особистий вибір перекладача. Коли під час перекладу

унеможлиблюється передача інформації з вихідної мови і причиною цього стає брак ресурсів мови, на яку здійснюється переклад, а перекладач має зберегти стиль перекладу. Доцільно відмітити, що саме перекладач вирішує цю проблему по-своєму. Різні перекладачі можуть порізно перебудувати конструкцію в одному самому контексті.

Аналізуючи запропоновані дефініції, можна сформулювати алгоритм і надати єдине загальне визначення терміну. Спільним знаменником у наведених вище визначеннях є те, що трансформацією вважається міжмовне перетворення, яке замінює початковий варіант більш конкретним і стилістично адаптованим.

Беручи до уваги всі аспекти, можна запропонувати загальну дефініцію: перекладацька трансформація – це прийом логічного мислення, заснований на рівнозначному смислового перетворенні вихідної мовної конструкції, за умови її відмінності від словникової форми, але зі збереженням її функціонального впливу. Завдяки трансформаціям стає можливим здійснення переходу одиниць оригінального тексту до подібних їм одиниць у тексті перекладу з установленим смисловим навантаженням.

Оскільки такі перетворення відбуваються над лексичними або граматичними одиницями мови, вони носять формально-семантичний характер, і завдяки їм змінюється як форма, так і значення одиниць оригіналу. У процесі перекладу подібні трансформації не являють собою статичний аналіз відносин між одиницями двох мов і їх словниковими відповідниками. У цьому випадку вони розглядаються як динамічні способи перекладу, що можуть використовуватися перекладачем у випадках, коли неможливо знайти еквівалент у словнику або ж його застосування у певному контекстуальному патерні є некоректним і може зашкодити адекватності перекладу.

Трансформації можуть бути розподілені на комплексні лексико-граматичні, де перетворення стосуються як лексичних, так і граматичних одиниць вихідного тексту, та на міжрівневі, де відбувається перехід від

лексичних до граматичних одиниць мови і навпаки. Застосування перекладацьких трансформацій ґрунтується на тому, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою при суворому дотриманні норм передавав усю інформацію, укладену в початковому тексті.

Таким чином, можна стверджувати, що застосування перекладацьких трансформацій є важливою складовою процесу перекладу для забезпечення адекватності та точності. Використання таких трансформацій як засобу міжмовного перетворення дозволяє перекладачам вирішувати проблеми еквівалентності, особливо при зіткненні з відмінностями між мовами.

Деякі трансформації виходять за межі статичного аналізу словникових відповідників і мають динамічний характер, адаптуючись до контексту та враховуючи особливості мови. Цей підхід допомагає перекладачам зберігати стиль і функціональний вплив оригіналу у перекладі. Важливо також враховувати, що різні перекладачі можуть використовувати різні трансформації для вирішення схожих завдань, що підкреслює гнучкість індивідуального підходу до процесу перекладу.

Масштаб і глибина перекладацьких трансформацій бувають дуже різними – від трансформацій, що тягнуть за собою відносно невелику відмінність висловлювання, що перекладається, з вихідним, до випадків так званого парадоксального перекладу, коли зовнішня несхожість вихідного і перекладеного висловлювання така, що в варіанті, запропонованому мовним посередником, важко відразу ж визнати переклад і прийняти, що дане рішення є оптимальним, оскільки перекласти ближче до тексту було просто неможливим.

Однієї лише констатації факту наявності такого широкого діапазону перекладацьких трансформацій мало. Перекладачу корисно знати також основні типи перекладацьких трансформацій і вміти користуватися ними. На його думку володіння цим інструментарієм настільки ж цінне для мовного посередника, як для шахіста володіння репертуаром стандартних рішень у типових ситуаціях.

Результати аналізу теоретичних першоджерел свідчать про існування безлічі підходів до класифікації перекладацьких трансформацій, і запропоновано численні їхні класифікації. Розглянемо окремі з них більш детально.

Карабан В.І., слідуючи за Бархударовим Л.С., стверджує, що всі види перетворень чи трансформацій, які здійснюються в процесі перекладу, можна звести до чотирьох елементарних типів :

1. Перестановка – тобто зміна розташування мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Елементами, що можуть піддаватися перестановці, є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення в будові тексту.

2. Заміна – найбільш поширений і різноманітний вид перекладацької трансформації. У процесі перекладу заміні можуть підлягати як граматичні одиниці, так і лексичні, у зв'язку з чим можна говорити про граматичні та лексичні заміни. До граматичних в свою чергу відносять:

- а) заміну форм слова;
- б) заміну частин мови;
- в) заміну членів речення (перебудову синтаксичної структури речення);
- г) синтаксичні заміни в складному реченні:
 - заміна простого речення складним;
 - заміна складного речення простим;
 - заміна підрядного речення головним;
 - заміна головного речення підрядним;
 - заміна підрядного сурядним;
 - заміна сполучникового типу зв'язку безсполучниковим;
 - заміна безсполучникового типу зв'язку сполучниковим.

3. Додавання – тип перекладацької трансформації, що ґрунтується на відновленні при перекладі опущених в мові оригіналу слів, які були б доречними.

4. Опущення (вилучення) – явище, прямо протилежне додаванню. Під

опущенням (вилученням) мається на увазі опущення тих чи інших надлишкових слів при перекладі.

Ще одна класифікація граматичних трансформації передбачає розподіл на такі типи:

1. Об'єднання речень – спосіб перекладу, при якому синтаксична структура речення в оригіналі передається шляхом з'єднання двох простих речень в одне складне.

2. Членування речень – спосіб перекладу, при якому синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється на дві або більше предикативні структури мови перекладу.

3. Додавання граматичних одиниць, наприклад, сполучників, займенників тощо.

4. Опущення граматичних елементів.

Український перекладознавець В. І. Карабан визначає п'ять основних видів граматичних трансформацій:

- 1) пермутація (перестановка);
- 2) субституція (заміна);
- 3) додавання;
- 4) вилучення;
- 5) комплексна трансформація [14; 15].

Класифікація перекладацьких трансформацій, як і будь-яка інша класифікація, може бути здійснена на різних підставах. Л.К. Латишев, виконуючи цю класифікацію, орієнтується на рівні мови. На його думку, це дозволяє не лише класифікувати перекладацькі трансформації, а й розмежувати їх від іншого великого класу перекладацьких прийомів.

Мовні рівні – це підсистеми загальної системи мови, кожна з яких характеризується сукупністю відносно однорідних одиниць і категорій мови, а також правил, що регулюють їх використання. Виділяються такі рівні мови: фонетичний, морфологічний, синтаксичний та лексичний.

Мінімальною мірою перекладацьких перетворень є перехід від

фонетики вихідної мови до фонетики мови перекладу. Без зміни звукових оболонок значень переклад взагалі неможливо уявити. Якщо інших змін, крім такої заміни, не відбувається, то переклад виконаний за допомогою підстановок.

Фонетичне перетворення вихідного висловлювання не може вважатися трансформацією, оскільки воно є обов'язковим, константним елементом процесу перекладу. Про трансформації правомірно говорити лише в тих випадках, коли трансмовне перефразування торкається ще й інших рівнів мови: морфологічного, лексичного, синтаксичного або ж ще більш глибоких структур породження мовлення.

Якщо в результаті підстановок виникає висловлювання, симетричне вихідному на всіх рівнях, за винятком фонетичного, то використання рівневих трансформацій веде до їх асиметрії на тому чи іншому рівні – в залежності від того, яка трансформація мала місце.

Перетворення на рівні частин мови називаються категоріально-морфологічними трансформаціями, оскільки частини мови є однією з основних категорій морфології. Цей тип трансформацій широко застосовується в перекладі. Їх особливість полягає в тому, що вони в мінімальному ступені відбиваються на переданому змісті – не несуть за собою істотних змістовних втрат або модифікацій.

Досить нейтральні щодо переданого змісту також синтаксичні трансформації. Синтаксична трансформація може полягати в заміні одного типу синтаксичної конструкції іншим.

Таким чином, проаналізувавши запропоновані вище класифікації перекладацьких трансформацій, можна зробити загальний висновок, що граматичні трансформації полягають у перетворенні структури речення в процесі перекладу відповідно до норм мови перекладу. На синтаксичному рівні застосовуються синтаксичні трансформації:

- 1) синтаксичне уподібнення;
- 2) перестановки;

- 3) заміна членів речення;
- 4) перехід від зворотного порядку слів до прямого;
- 5) зміна предикатів при перекладі;
- 6) перетворення активних конструкцій в пасивні і навпаки;
- 7) членування речень;
- 8) об'єднання речень;
- 9) заміна типу синтаксичного зв'язку;
- 10) вилучення;
- 11) доповнення.

На морфологічному рівні застосовуються наступні трансформації:

- 1) заміна частин мови;
- 2) граматична заміна числа;
- 3) заміна граматичного часу;
- 4) словотворчі трансформації.

Граматичні трансформації є способами перекладу, за якими граматична одиниця оригіналу змінюється одиницею мови перекладу з іншим граматичним значенням. Граматична заміна як особливий спосіб перекладу передбачає не лише вживання форм мови перекладу, але й відмову від використання форм, аналогічних вихідним, замінюючи їх іншими.

Усі граматичні трансформації в процесі перекладу можна поділити на чотири види. Перший з них - перестановка, яка є граматичною трансформацією, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні. Причини застосування перестановок обумовлені відмінностями між системами англійської та української мов, зокрема відсутністю в українській мові суворого порядку слів, як це є в англійській мові [34].

Заміна слова з однієї частини мови на слово з іншої частини мови може передбачати часткову або повну перебудову структури речення. Враховуючи відмінності в лексичних і граматичних особливостях та фонетичних нормах між мовами оригіналу та перекладу, тому важливо використовувати

трансформацію заміни частин мови, як наприклад прикметники змінюють на іменники, чи на дієслово. Таким чином в реченні *Well development occurs after exploration has located an economically recoverable field*, де *economically recoverable field* – це іменник, а в перекладі ‘Освоєння свердловин відбувається після того, як розвідка виявила економічно виправдане родовище’, де ‘економічно виправдане’ – це прикметник, який замінює іменник в оригіналі.

Додавання слова – експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу. Ця трансформація полягає у додаванні лексичних одиниць, відсутніх у вихідному тексті, з метою адекватної передачі змісту речення (вихідного тексту) та/або дотримання мовних і мовленнєвих норм мови перекладу. Приклад такої трансформації можна побачити у наступному реченні: *Since about 1990, the oil and gas extraction industry has developed many new oleaginous (oil-like) base materials which formulates high performance drilling fluids.* – ‘Приблизно з 1990 року нафтогазовидобувна промисловість розробила багато нових олеагінових (нафтоподібних) базових матеріалів, на основі яких можна формулювати високоефективні бурові розчини’.

Останнім видом граматичної трансформації є вилучення. Вилучення передбачає уникнення використання тих чи інших «надлишкових» слів у процесі перекладу. Як показує аналіз емпіричного матеріалу дослідження, цей метод є маловживаним у процесі перекладу науково-технічних текстів.

Лексичні трансформації перекладу являють собою різні зміни лексичних елементів вихідного тексту з метою їх еквівалентної репрезентації у мові перекладу, враховуючи семантичні, стилістичні та прагматичні характеристики, а також норми та лінгвокультурні традиції мови перекладу. Ці трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники певної лексеми у вихідній мові не можуть бути використані під час перекладу через семантичну або контекстуальну несумісність. Деякі дослідники відносять до

основних видів лексичних трансформацій такі прийоми: генералізацію, конкретизацію та лексичні заміни.

Генералізація – вид лексичної перекладацької трансформації, унаслідок якої слово із вузьким значенням замінюють на лексему із ширшим значенням. Наприклад: *In the case of natural gas, which cannot be stored easily, a pipeline connection is necessary before the well can be placed on production.* – ‘У випадку з природним газом, який важко зберігати, підключення до *трубопроводу* необхідне до того, як свердловина буде введена в експлуатацію. У процесі перекладу лексичних елементів перекладні відповідники можуть утворюватися за рахунок не тільки розширення значення, а і його звуження.

Конкретизація – це лексична трансформація, унаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вузької семантики. Наприклад: *Casing is important for both the drilling and production phases of operation, and must therefore be **designed** properly.* – ‘Обсадна труба важлива як на етапі буріння, так і на етапі видобутку, тому вона повинна бути правильно *спроектована*’.

Вилучення слова – виправдане з погляду еквівалентності перекладу, передовсім норм мови перекладу, усунення в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту. Проте ця трансформація не є частою у перекладацькому процесі текстів науково-технічної тематики.

Також, в деяких випадках для забезпечення еквівалентності значення термінів у перекладеному тексті перерозподіляється, а їхні смислові елементи розбиваються на кілька одиниць: *Finally, the drilling rig is brought in. For shallow wells, the drill rig may be self-contained on a single truck and as for deeper wells, the rig may be brought to the site in several pieces and assembled at the site.* – ‘Нарешті, привозять бурову вишку. Для неглибоких свердловин бурова установка може бути автономною на одній вантажівці; для більш глибоких свердловин бурова вишка може бути привезена на ділянку в декількох частинах і зібрана на місці’.

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що вибір конкретного методу або трансформацій для перекладу спеціалізованих термінів залежить від граматичної структури вихідної мови та мови перекладу, а також від характеристик конкретного терміна та його контексту. Таким чином, незалежно від складності терміна та його безеквівалентності, завжди можливо здійснити його переклад, базуючись на порівнянні характеристик перекладацьких трансформацій та аналізі мов.

Висновки до розділу 1

1. Зі стрімким розвитком технологій, переклад науково-технічної документації набуває все більшого значення. Основною особливістю цього типу текстів є їхнє представлення в різних технічних сферах. Науково-технічні тексти легко відрізнити від інших, оскільки вони мають ряд характерних ознак: послідовність, логічність, стислість і чіткість висловлювань, однозначність понять і суджень, а також термінологічність.

2. Незважаючи на достатньо велику кількість визначень поняття «термін», він завжди повинен базуватися на чіткій дефініції реалії, бути точним і лаконічним описом об'єкта чи явища, а також невід'ємною частиною науково-технічного дискурсу. Кожен термін має свою конкретну дефініцію та системність у межах відповідної галузі.

3. Застосування термінології є ключовим для точної передачі основного змісту теми, але може бути важко перекласти терміни через їх відсутність або двозначність. Одним із основних інструментів визначення значення мовної одиниці є контекст.

4. Точність і адекватність перекладу є критично важливим для уникнення непорозумінь та помилок в тій чи іншій галузі. Виділяються такі основні способи перекладу термінів, як транскодування, в тому числі й адаптивне, яке, зі свого боку, реалізується через транскрибування та

транслітерування, калькування, описовий переклад (експлікація), наближений переклад і контекстуальна заміна.

6. Встановлено, що основним способом перекладу термінів є використання слів-еквівалентів, що особливо важливо для збереження значення інших слів у тексті. Але вибір способу перекладу залежить від особливостей термінів: багатозначні терміни можуть вимагати особливої уваги, оскільки їх еквівалентні терміни можуть відрізнитися в залежності від сфери використання. Для лексичних перекладів з еквівалентними словами або для понять, спільних для вихідної та цільової мов, використовується метод калькування та транскодування, а для нееквівалентних слів – описовий метод або транскодування, або обидва способи одночасно.

7. Відзначається, що важливими для процесу перекладу термінів є перекладацькі трансформації, що охоплюють граматичні та лексичні перетворення з метою досягнення точності та відповідності у перекладі. Серед граматичних трансформацій виділяються перестановка, заміна, вилучення та додавання, а серед лексичних – генералізація, конкретизація та смисловий розвиток (смислова диференціація або модуляція).

8. Тож, для успішного перекладу науково-технічної термінології потрібен комплексний підхід, який поєднує знання, мовні навички та ретельний аналіз контексту для досягнення максимальної точності.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Цей розділ дослідження є практично орієнтованим. В ньому увага фокусується на класифікаціях англійських термінів будівельної сфери з точки зору їхньої структури та особливостей перекладу, а також кореляцій цих двох аспектів дослідження.

Безпосередньо перед підрозділами, які присвячені аналізу структурних та перекладацьких особливостей будівельних термінів англійської мови, для більшого розуміння їхньої суті, розглядаються ключові підходи до систематизації термінології, надаються узагальнені класифікації термінів з точки зору способів їх утворення та структурних характеристик.

2.1. Основні підходи до класифікації термінології

На сучасному етапі розвитку мовознавства існує декілька підходів до класифікації термінів. Термінологічні одиниці класифікуються за різними критеріями: їхньою формою та структурою, значенням, історичними особливостями, особливостями їх вживання, а також відповідно до їх походження і функцій, які вони виконують в певному галузевому дискурсі.

З точки зору форми терміни поділяються на:

- *терміни-слова* (однослівні терміни);
- *терміни-словосполучення* (багатослівні терміни) [50].

Терміни-слова поділяються на:

- *кореневі*, основа яких співпадає з коренем;
- *афіксальні*, основа яких має корінь та афікс (суфікс або префікс);
- *складні*, основа яких має декілька корневих морфем [50].

Терміни-словосполучення поділяються на *двослівні* [38], *трьохсловні* та *багатослівні* [8; 50].

За ступенем абстракції названого терміном поняття виокремлюються:

- *теоретичні терміни*, значення яких відрізняється більш абстрактно-умоглядним характером;
- *емпіричні терміни* (терміни-спостереження), значення яких має більш конкретно-предметний характер [53, с. 201].

З точки зору семантичної (змістовної) структури виокремлюються *однозначні* (моносемантичні) та *багатозначні* (полісемантичні) терміни, а також *вмотивовані* та *невмотивовані* терміни. Серед вмотивованих можна виокремити *частково вмотивовані* терміни, значення яких тільки частково пояснюється значеннями слів, які входять до їхнього складу, чи з'ясована тільки частина елементів їхньої структури [53].

Класифікація термінів за авторством відображає соціологічний підхід до систематизації термінів. У цьому плані відомі колективні та індивідуальні терміни. Так, наприклад, термін *helicopter* створив Л. да Вінчі.

За сферою використання виокремлюються:

- *універсальні* (для багатьох споріднених галузей);
- *унікальні* (для однієї області знань);
- *концепційно-авторські терміни* [16].

Залежно від ступеня спеціалізації значення, терміни можна розподілити на три основні групи [30, с. 33]:

1. *Загальнонаукові терміни*, тобто терміни, які вживаються практично в усіх галузевих термінологіях. До цієї категорії відносять і загальнотехнічну термінологію.

2. *Міжгалузеві терміни* – це терміни, що застосовуються у кількох споріднених або й різних галузях. Так, наприклад, економічна наука має термінологію, спільну з іншими соціальними чи природничими науками.

3. *Вузькогалузеві терміни* – це терміни, що характерні лише для певної галузі.

2.2. Класифікація термінів за способом утворення

Загальновідомим є той факт, що терміни формуються за допомогою різних процесів: лексикографи додають нове значення вже існуючим словам, змінюючи їх морфологію чи граматичний клас, а також запозичуючи з інших лінгвістичних систем. Крім того, різні тематичні галузі мають свої власні особливості у створенні термінів. Наприклад, відомо, що певні галузі часто використовують запозичення з латинської мови. Традиційно пропонуються чотири основні методи створення нових термінів: *семантичний перенос*, коли існуючому слову надається нове значення без будь-яких структурних змін в ньому; *морфологічна зміна*, коли термін формується шляхом скорочення існуючого слова або навпаки приєднанням до слова нових слотвірних елементів; *конверсія*, коли термін утворюється шляхом зміни частиномовної приналежності наявного слова; та *запозичення з інших мов* [43].

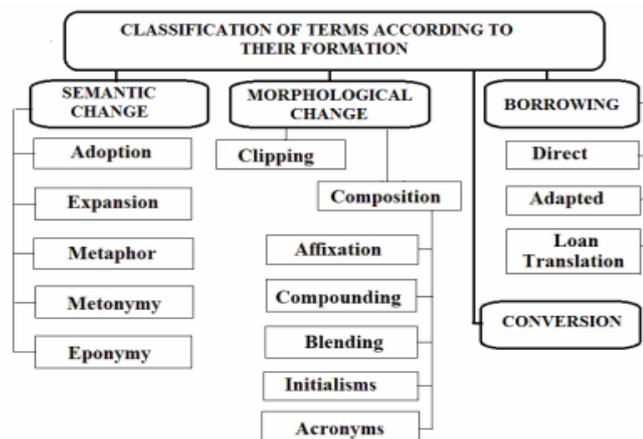

Рис. 2.1. Класифікація термінів за способами їх утворення

2.2.1. Семантичний перенос.

Семантичний перенос впливає на значення існуючого слова, залишаючи без змін його морфологію чи граматичний клас. Вид семантичної зміни включають: *звуження*, коли слово змінює своє значення, але залишається в межах загального визначення; *розширення*,

коли слово отримує нове значення, але залишається близьким до свого початкового значення; *метафора*, де слово отримує нове значення за аналогією з його первісним значенням, часто використовуючи назви тварин, предметів або частин тіла; *метонімія*, яка використовує назву однієї речі з тісним зв'язком з іншою та *епоніміка*, що передбачає розширення власної назви в загальний іменник [43, с. 135–136].

2.2.2. Морфологічна зміна.

Зазначена зміна включає такі процеси, як відсікання, яке передбачає скорочення слова до однієї з його частин, наприклад, *mike* від ‘microphone’, *synch* від ‘synchronize’, а також композиція, яка включає афіксацію або утворення похідних слів, аббревіатур тощо [43, с. 137–143].

2.2.3. Конверсія (перетворення).

Третім способом утворення термінів є *конверсія*, процес, при якому новий термін створюється шляхом зміни граматичного класу вже існуючого слова, іншими словами, зміни його частиномовної приналежності, а не його морфології. Приклади конверсії включають перетворення іменника в дієслово, дієслова в іменник, іменника в прикметник тощо, напр.: як у випадку з лексемою *photograph* ‘фотографія’, яка також може позначати акт фотографування у вербальній формі; дієслово *to google* ‘гуглити’, що походить від власної назви-іменника *Google* [43, с. 143].

2.2.4. Запозичення.

Ще один спосіб формування термінів – *запозичення* – може бути класифікований як *пряме запозичення*, коли термін приймається з іноземної мови без змін, *адаптоване запозичення*, коли термін при адаптації вписується в мову, а також *запозичений переклад*, коли компоненти слова з іншомовної мови перекладаються дослівно. Історично англійська мова переважно запозичувала з латинської, грецької, французької та німецької – мов, що сильно активно представлені у галузі права, медицини, науки і техніки [43, с. 133].

Таким чином, з огляду на складний та багатогранний характер утворення термінів, їхнє структурно-семантичне різноманіття, синонімічність, омонімічність (особливо в англійській мові), виникають труднощі при перекладі. Якщо задача перекладу – забезпечення еквівалентності як, якщо не ідентичності, то максимальної взаємозамінності змісту текстів оригіналу та перекладу, то при перекладі спеціальних текстів термінам слід приділяти особливу увагу: саме вони визначають інформаційний зміст галузевого тексту, функціонуючи як своєрідні ключі, що організовують, структурують та кодують спеціальну інформацію.

2.3. Структурна класифікація будівельних термінів

2.3.1. Перший підхід до класифікації термінів будівельної галузі, що застосований в цьому конкретному дослідженні – класифікація відповідно до їхньої *тематичної спеціалізації*. Згідно з цією класифікацією, в результаті проведеного аналізу було встановлено, що терміни машинобудування функціонують в межах наступних тематичних груп.

1. Загальнонаукові терміни використовуються у різних сферах науки й техніки. Такі терміни вживаються майже в усіх галузевих термінологіях, наприклад: *structure* ‘конструкція’, *processing* ‘переробка’, *production* ‘виробництво’, *technique* ‘технологія’, *synthesis* ‘синтез’.

До цієї категорії зараховують і *загальнотехнічну* термінологію (*machine* ‘машина, апарат’, *device* ‘пристрій’, *unit* ‘одиниця (виміру)’, *component* ‘складова частина, елемент’, *deformation* ‘деформація’), тобто терміни, які уживаються у більшості технічних сфер.

2. Міжгалузеві терміни позначають поняття із суміжних наукових і науково-прикладних дисциплін, наприклад: *piston* ‘поршень’; *ignition* ‘спалах’; *compression* ‘стискання, компресія’; *combustion* ‘спалювання’ і т. інше.

3. Вузькогалузеві терміни позначають поняття, що відображають специфіку конкретної галузі, наприклад:

trammel – ‘штенгельциркуль’;

window maintenance – ‘поточний ремонт’;

wool mineral – ‘шлакова вата’;

acceleration of gravity – ‘прискорення сили тяжіння’;

alloy high tensile – ‘сплав високої міцності’;

air dust-loaded – ‘повітря, насичене пилом’;

traditional timber frame structures and beams – ‘традиційні дерев'яні каркасні конструкції та балки’;

analysis wet – ‘аналіз свіжої бетонної суміші’.

Необхідно зазначити, що за такою класифікацією терміни поділити досить важко, оскільки межа між зазначеними типами термінів не завжди очевидна, або навіть не існує, через те, що загальнонаукові терміни, завдяки сполучуваності з іншими або ж в конкретному оточенні можуть набувати більш вузького значення.

2.3.2. Наступна класифікація, яка є власне *структурною класифікацією*, передбачає, що термінологічні одиниці сфери будівництва поділяються на групи та підгрупи відповідно до їхньої морфологічної будови.

2.3.2.1. Першу групу досліджуваних галузевих термінів, утворюють *терміни-слова*, які залежно від кількості морфем у їхньому складі, можна поділити на:

1) прости – а) *кореневі* (корінні або запозичені), що складаються лише з кореня або б) *афіксальні* (похідні), утворені за допомогою суфіксації або префіксації, напр.:

а) *foundation* – ‘основа, фундамент’,

beam – ‘балка’,

column – ‘колона’,

brick – ‘цегла’,

cement – ‘цемент’,
concrete – ‘бетон’,
roof – ‘дах’,
insulation – ‘ізоляція’,
scaffold – ‘риштування’;
blueprint – ‘креслення’;
contractor – ‘підрядник’;
б) prebuild – ‘попередньо збудований’,
retouch – ‘відновлювати’,
disconnect – ‘відключати’,
misplace – ‘неправильно розмістити’,
worker – ‘робітник’,
building – ‘будівля’,
painter – ‘маляр’,
decoration – ‘оздоблення’;
 2) складні – терміни, що містять декілька кореневих морфем, напр.:
handcraftsmanship – ‘майстерність ручної роботи’,
steelwork – ‘сталеві конструкції’,
bricklaying – ‘кладка цегли’,
fireproofing – ‘вогнестійкість’,
waterproofing – ‘гідроізоляція’,
high-rise – ‘висотна будівля’,
earthquake-resistant – ‘сейсмостійкий’,
skyscraper – ‘хмарочос’,
bridgebuilding – ‘будівництво мостів’,
plasterboard – ‘гіпсокартон’,
timberframe – ‘дерев’яна конструкція’ тощо.

2.3.2.2. Другу групу досліджуваних галузевих термінів за їхньою структурною будовою утворюють *терміни-словосполучення*, які являють

собою з'єднання двох або більше самостійних слів, що мають самостійне значення. Вони, своєю чергою, поділяються на:

1) двокомпонентні терміни-словосполучення, напр.:

- cantilever action* – ‘консольна дія’,
- pump barrel* – ‘циліндр насоса’,
- structural casting* – ‘будівельне лиття’,
- reinforcing fabric* – ‘арматурна сітка’,
- thermal insulation* – ‘теплоізоляція’,
- aeration jet* – ‘вакуумний струмінь’,
- tightening key* – ‘натяжний клин’,
- bevel face* – ‘поверхня під нахилом’,
- capillary penetration* – ‘капілярна фальтрація’,
- toothed rack* – ‘зубчаста рейка’,
- clearance radius* – ‘габаритний радіус’,
- fly rafter* – ‘фронтонна плита’,
- alabaster quarry* – ‘алебастровий кар’єр’,
- pipe roller* – ‘ребчастий каток’,
- impervious rock* – ‘щільна порода’,
- breaker roll* – ‘дробильний барабан’,
- bituminous shale* – ‘бітумний сланець’,
- double shear* – ‘подвійний зсув’,
- erecting shop* – ‘монтажний цех’,
- side tenon* – ‘боковий шип’,
- halved tie* – ‘пластинчата шпала’,
- structural timber* – ‘будівельний лісоматеріал’,
- crane travel* – ‘пересування крану’,
- dump track* – ‘самоскид’,
- discharge trough* – ‘стічний жолоб’,
- insulating varnish* – ‘ізоляційний лак’,
- absolute volume* – ‘абсолютний об’єм’,

babred wire – ‘колючий дріт’,
adsorptive attraction – ‘адсорбційне притягання’,
nominal output – ‘номінальна потужність’,
baseboard radiator – ‘плінтусний радіатор’,
machine rammer – ‘механічне трамбування’,
compressive reinforcement – ‘стиснута арматура’,
phenol resin – ‘фенолова смола’,
clamping ring – ‘кільцевий захват’,
magnesium salt – ‘магнезіальна сіль’,
coarse sand – ‘грубозернистий пісок’,
inner sash – ‘внутрішня рама’,
trim saw – ‘обрізна пилка’,
critical section – ‘критичний розріз’;
petroleum asphalt – ‘нафтовий асфальт’;
anaerobic bacteria – ‘анаеробні бактерії’,
boring bar – ‘бурова штанга’,
doctore bar – ‘допоміжний стрижень’,
protective barricade – ‘захисний вал’,
aeration basin – ‘аераційний басейн’,
oscillating beacon – ‘пульсуючий сигнал’,
clay bed – ‘глиниста основа’,
cable bending – ‘прогинання кабелю’,
abrasive bric – ‘точильний брус’,
porous brick – ‘пориста цегла’,
air box – ‘вентиліційна труба’;

2) трикомпонентні терміни-словосполучення, напр.:
alteration of cross section – ‘зміна розрізу’,
amplitude of vabration – ‘амплітуда коливання’,
principal axes of strain – ‘головні осі деформації’,
concrete reinforcing bar – ‘стрижні для армування бутону’;

- arched cantilever bridge* – ‘арковий консольний міст’,
- bearer supporting bracket* – ‘опорна подушка’,
- beam column connection* – ‘з’єднання балки з колоною’,
- hand hammer drill* – ‘відбійник молот’,
- chemical fire engine* – ‘вогнегасник’,
- construction site supervisor* – ‘наглядач будівельного майданчика’,
- thermal insulation materials* – ‘матеріали для теплоізоляції’;
- project timeline schedule* – ‘графік виконання проєкту,
- energy efficiency standards* – ‘стандарти енергоефективності’,
- structural design calculations* – ‘розрахунки конструкційного проєктування’,
- environmental impact analysis* – ‘аналіз впливу на навколишнє середовище’,
- construction management software* – ‘програма забезпечення для управління будівництвом’,
- load-bearing wall* – ‘несуча стіна’;
- 3) полікомпонентні терміни-словосполучення, напр.:
- shear wall load-bearing capacity* – ‘несуча здатність стіни зсуву’,
- concrete mix design proportioning* – ‘пропорціювання складу бетонної суміші’,
- steel frame structural support* – ‘сталевий каркас структурної підтримки’,
- reinforced concrete beam design* – ‘проєктування залізобетонної балки’,
- building envelope thermal performance* – ‘теплова ефективність огорожувальних конструкцій будівлі’,
- foundation soil compaction assessment* – ‘оцінка ущільнення ґрунту фундаменту’,
- earthquake-resistant building techniques* – ‘техніки будівництва стійких до землетрусів’,

load and resistance factor design – ‘проєктування за коефіцієнтами навантаження та опору’,

sustainable urban development planning – ‘панування стійкого міського розвитку’,

solar panel energy output estimation – ‘оцінка вихідної потужності сонячних панелей’,

hydraulic concrete mix proportions – ‘пропорції гідравлічної бетонної суміші’,

renewable energy implementation strategy – ‘стратегія впровадження відновлювання енергії’,

integrated water management system – ‘інтегрована система управління водними ресурсами’,

architectural design and planning – ‘архітектурне проєктування та планування’.

Діаграма, наведена нижче, ілюструє кількісні характеристики зазначених вище структурних типів англомовних термінів машинобудування.

Рис. 2.2. Структурна класифікація англомовних термінів будівництва

В результаті аналізу досліджуваного емпіричного матеріалу на предмет його структурних особливостей, було з'ясовано, що найбільшу

групу становлять двокомпонентні терміни-словосполучення (70%), менш частотними (в порядку їхньої продуктивності) виявилися складні терміни-слова (12%), прості терміни-слова (8%), трикомпонентні терміни-словосполучення (6%) та полікомпонентні терміни-словосполучення (4%) терміни.

Отже, будівельна газуль тяжіє до утворення нових понять з використанням більше, ніж одного слова. Такі сполуки слів є більш характерними для термінологічної лексики, ніж для загальноживаного шару лексики. У процесі перекладу такі лексичні сполуки часто є проблемою для перекладачів, оскільки визначити межі термінологічного словосполучення часто буває складно. Як стало очевидним в результаті аналізу практичного матеріалу дослідження, у досліджуваній терміносистемі вагоме місце посідають терміни-словосполуки, із яких найбільшу кількість становлять двокомпонентні термінологічні одиниці. У більшості випадків такі одиниці утворюються за допомогою іменника, до якого приєднуються інші частини мови в препозиції або постпозиції.

В окрему групу в рамках структурної класифікації шинобудівних термінів, що аналізуються в цьому дослідженні, були також виокремлені терміни-аббревіатури, що позначають вузькоспеціальні поняття конкретної галузі знань і завдають певних труднощів під час перекладу. У матеріалі дослідження були виділені такі терміни, як:

NFRP = Natural Fibre Reinforced Polymer Composites ‘Полімерні композити, армовані натуральним волокном’;

FRP = Fibre-Reinforced Polymers ‘Армовані волокном полімери’;

SET = standard effective temperature ‘стандартна ефективна температура’;

OSHA = Occupational Safety and Health Administration ‘адміністрація з охорони праці та здоров’я’;

FEA = Finite Element Analysis ‘аналіз методом скінченних елементів’;

PACT = Performance Assessment Calculation Tool ‘інструмент

розрахунку оцінки ефективності’;

PGA = Peak ground acceleration ‘Пікове прискорення на поверхні землі’;

PHM = polypropylene heating mats ‘нагрівальні мати з поліпропілену’.

Такі термінологічні одиниці є досить поширеними у науково-технічних текстах, оскільки виражають поняття у стислій формі, а також збільшують щільність інформації у тексті.

Також буде доцільним у цій роботі навести класифікацію найпродуктивніших двокомпонентних термінів-словосполучень за критерієм частиномовної приналежності основного (стрижневого) слова сполучення. За цією класифікацією можна виділити термінологічні словосполучення наступних типів: 1) *субстантивні словосполучення* (в яких головне слово – іменник), *ад’єктивні словосполучення* (головним словом виступає прикметник або прислівник); *дієслівні* (головне слово у сполученні – дієслово).

Більшість із проаналізованих в цьому дослідженні багатокомпонентних термінів у досліджуваній терміносистемі будівельної галузі є субстантивними словосполученнями, адже основне слово в них – іменник, напр.:

foul air – ‘забруднення повітря’,

angular acceleration – ‘кутове прискорення’,

crystal axis – ‘кристальна вісь’,

heat balance – ‘тепловий баланс’,

fine bed – ‘тонкий пласт’,

duplex cable – ‘подвійник кабель’,

link chain – ‘шарнірний ланцюг’,

closing chamber – ‘дозаторна камера’,

pneumatic chipper – ‘пневматичне зубило’,

mat coat – ‘захисне покриття’,

steam coil – ‘паровий зміювик’,

glazing compound – ‘віконна замазка’,
perfect combustion – ‘повне згоряння’,
power conduit – ‘напірний трубопровід’,
cage construction – ‘каркасна конструкція’,
fan conveyer – ‘поворотний конвеєр’,
asphalt cooker – ‘бітумний котел’,
blue copperas – ‘мідний купорос’,
brush corduroy – ‘грунтова дорога’,
contraction crack – ‘усадкова тріщина’,
cream of lime – ‘вапняне молоко’,
primary crystallization – ‘перванна кристалізація’,
gravity culvert – ‘шлюзова галерея’,
arch dam – ‘аркова гребля’,
ordnance datum – ‘контрольна точка’,
closed deck – ‘закритий застил’,
load diagram – ‘епюра навантаження’,
internal diameter – ‘внутрішній діаметр’,
high dip – ‘крутий схил’.

2.4. Особливості перекладу термінів будівельної галузі

Виходячи з того, що в даному емпіричному матеріалі найбільш продуктивною з точки зору структури є група двокомпонентних термінів-словосполучень, то найбільш актуальною виявляється якраз проблематика перекладу багатоконпонентних термінів.

При перекладі багатоконпонентних термінологічних словосполучень перед перекладачем постає проблема встановлення внутрішніх смислових зв'язків. Спочатку необхідно знайти ключове слово, а потім «...йти від нього до його безпосереднього визначення». Допомогти при перекладі багатоконпонентних термінологічних словосполучень може трансформація

їх по редуванню, тобто послідовне виключення із них по одному компоненту, який має неміцні структурно-семантичні відношення з іншими модифікаторами, зведення їх до вихідних двослівних сполучень [1].

Таким чином, найбільш розповсюдженими способами перекладу термінів, в тому числі й багатоконпонентних, є виявлення у мові перекладу еквіваленту терміну мови оригіналу а також застосування таких прийомів перекладу як перекладацькі (міжмовні) трансформації.

Аналіз технічної термінології багатьма дослідниками дозволяє зробити певні висновки про прийоми їх передачі з вихідної мови. Так, наприклад, калькування, під яким розуміється «спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин морфем чи слів (у випадку складних слів та двокомпонентних або полікомпонентних сполучень) їх лексичними відповідниками у мові перекладу» є, наприклад, одним з основних прийомів перекладу нафтогазової термінології українською мовою [2].

Поряд із калькуванням застосовують транскрибування та/або транслітерування, під якими розуміється пофонемне або політерне відтворення вихідної лексичної одиниці засобами перекладної мови.

Переклад деяких термінів потребує застосування описового перекладу. З однієї сторони, описовий переклад сприяє розкриттю важливих ознак, що позначають дану лексичну одиницю за рахунок розвернутих словосполучень. З іншої сторони, описовий переклад є частіше за все громіздким і його нелегко ставити у текст перекладу.

Також застосовуються такі трансформації, як перестановки та заміни, компресія і додавання слів.

Заміни – це найбільш поширений і різноманітний вид перекладацької трансформації. У процесі перекладу заміни можуть піддаватися як граматичні одиниці, так і лексичні. Перестановки – це зміна розташування мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Елементами,

що можуть піддаватися перестановці, є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення, також самостійні речення в тексті.

Ще одним лексико-граматичним прийомом перекладу сучасних економічних термінологічних одиниць є метод компресії. Компресія – прийом, внаслідок якого смисл термінологічної одиниці передається меншою кількістю слів. Цей метод зазвичай застосовується перекладачами при перекладі фахової термінології на рівні макроконтексту, рідше – на мікрорівні, бо це може спричинити невиправдане видалення частини лексичного значення цього терміну. Наприклад: *regular and normal* – звичайний, *rules and regulations* – правила.

Натомість, поруч із компресією, іноді задля перекладу складного терміну доводиться вводити додаткові слова для того, що він був більш зрозумілий для носіїв мови перекладу.

Отже, переклад термінів – це дуже не просте завдання для перекладача, що потребує високого ступеня володіння ним іноземної мови та мови перекладу, а також відмінних знань тієї галузі науки або техніки, якої власне стосується переклад.

У процесі перекладу складних термінів або термінів-словосполучень досвідчені перекладачі, як правило застосовують такі перекладацькі техніки, як підбір еквівалентних відповідників та перекладацькі трансформації (рис. 1.1). Варто зазначити, що у більшості випадків, при перекладі складних термінів, трансформації застосовуються комплексно, тобто, наприклад, можна застосовувати одночасно калькування та транскрипцію, перестановки та заміни та ін.

Необхідно також враховувати той факт, що термін функціонує в тексті, і, відповідно, при перекладі англійського терміну українською мовою необхідно враховувати роль контексту та правильно застосовувати перекладацькі прийоми.

Таким чином, переклад складних термінів між англійською та українською вимагає багатостороннього підходу, який виходить за межі

простого знання мови. Перекладачі повинні вміти розрізняти контекстуальні нюанси, культурні наслідки та особливості предмета. Використовуючи поєднання прямої еквівалентності, описового перекладу та культурної адаптації, перекладачі можуть орієнтуватися в тонкощах мови та успішно передавати складні терміни через мовні кордони.

В дослідженому мовному матеріалі в порядку продуктивності можемо виділити наступні способи передачі в перекладі термінів будівельної галузі.

2.4.1. Калькування (за допомогою слів та виразів мови перекладу, які дослівно відтворюють слова і вирази англійської мови). Такий прийом перекладу передбачає збереження структури речення або словосполучення, а кожне слово перекладається відповідними елементами мови перекладу, напр.:

skyline – ‘лінія горизонту’,

structural engineer – ‘структурний інженер’,

building envelope – ‘огороджувальні конструкції’,

construction management – ‘управління будівництвом’,

environmental assessment – ‘екологічна оцінка’,

lightweight concrete – ‘легкий бетон’,

reinforced concrete structure – ‘залізобетонна конструкція’,

thermal insulation performance – ‘ефективність теплоізоляції’,

fire-resistant construction materials – ‘вогнестійкі будівельні матеріали’,

building energy performance – ‘енергоефективність будівлі’,

seismic load resistance calculations – ‘розрахунки стійкості до сейсмічного навантаження’,

high-performance building design – ‘проектування високоефективних будівель’,

renewable information modeling – ‘встановлення відновлювальних джерел енергії’,

site preparation – ‘підготовка ділянки’,

safety harness – ‘страхувальна прив’язь’.

2.4.2. Наступним за продуктивністю способом перекладу термінологічних лексем будівельної галузі є використання в якості українськомовного еквівалента означувального слова в англійській атрибутивній групі *іменника у родовому відмінку*, що також супроводжується і додатковою перестановкою – переходом означувального слова в постпозицію до означуваного іменника в українській атрибутивній фразі. Наведемо конкретні приклади застосування такого прийому перекладу, напр.:

- architect's blueprint* – ‘креслення архітектора’,
- builder's permit* – ‘дозвіл будівельника’,
- contractor's agreement* – ‘угода підрядника’,
- inspector's report* – ‘звіт інспектора’,
- engineer's calculations* – ‘розрахунки інженера’,
- developer's project* – ‘проект забудовника’,
- planner's proposal* – ‘пропозиція планувальника’,
- supervisor's inspection* – ‘інспекція наглядача’,
- worker's tools* – ‘інструменти робітника’,
- concrete durability assessment* – ‘оцінка довговічності бетону’,
- steel reinforcement corrosion* – ‘корозія сталевого армування’,
- foundation settlement analysis* – ‘аналіз осідання фундаменту’,
- thermal bridge elimination* – ‘усунення теплового мосту’,
- load distribution mechanism* – ‘механізм розподілу навантаження’,
- seismic response evaluation* – ‘оцінка сейсмічної реакції’,
- structural load-bearing capacity* – ‘несуча здатність конструкції’,
- soil compaction monitoring* – ‘моніторинг ущільнення ґрунту’,
- building envelope performance* – ‘ефективність огорожувальної конструкції будівлі’,
- hydraulic conductivity measurement* – ‘вимірювання гідравлічної провідності’.

2.4.3. Третім за продуктивністю способом перекладу будівельних термінів є застосування для передачі означуваного компонента *прийменниково-іменникової фрази*, напр.:

on the upper floor – ‘на верхньому поверсі’,
with concrete – ‘з використанням бетону’,
for improving insulation – ‘для покращення ізоляції’,
in the construction zone – ‘в зону будівництва’,
given soil stability – ‘за умови стабільності ґрунту’,
in compliance with regulations – ‘у відповідності до регламенту’,
through the construction phase – ‘через фазу будівництва’,
under load conditions – ‘при умовах навантаження’,
with the latest technology – ‘з використанням новітніх технологій’
at the structural level – ‘на структурному рівні’.

2.4.4. Четвертим за продуктивністю способом перекладу англomовних термінів в будівництві, які були проаналізовані в цьому дослідженні, є переклад зі зміною порядку членів атрибутивної групи, напр.:

safety inspection results – ‘результати інспекції безпеки’,
energy consumption analysis – ‘аналіз споживання енергії’,
material strength test – ‘тест на міцність матеріалу’,
design approval process – ‘процес затвердження дизайну’,
construction schedule plan – ‘план графіку будівництва’,
architectural review committee – ‘комітет архітектурного огляду’,
building height limit – ‘обмеження висоти будівлі’,
permit application form – ‘форма заявки будівлі’,
cost estimation report – ‘звіт про оцінку вартості’,
structural design guidelines – ‘керівництво з проектування конструкції’.

2.4.5. П’ятим і останнім за продуктивністю способом перекладу англomовних термінів будівельної сфери, які були проаналізовані в цьому дослідженні, є групою пояснювальних слів, який, по суті, є експлікацією або описовим перекладом, напр.:

friction stir welding – ‘зварювання за допомогою фрикційного перемішування’,

soundproofing materials – ‘звукоізоляційні матеріали’,

load distribution factor – ‘фактор розподілу навантаження’,

building envelope – ‘огороджувальна конструкція будівлі’,

earthquake-resistant design – ‘сейсмостійке проектування’,

hydraulic excavation – ‘гідравлічне копання’,

fire-resistant coating – ‘вогнестійке покриття’,

masonry work – ‘каменярска робота’,

tensile strenght – ‘розривна міцність’,

reinforced concrete slab – ‘залізобетонна плита’,

formwork system – ‘система опалубки’,

pre-stressed concrete – ‘попередньо напружений бетон’,

curtain wall system – ‘система навісних стін’,

load-bearing structure – ‘несуча конструкція’,

thermal bridge – ‘тепловий місток’,

acoustic insulation – ‘акустична ізоляція’,

Рис. 2.3. Способи перекладу будівельних термінів

Рис. 2.4. демонструє, що найпоширенішим способом перекладу термінів у будівельній галузі є калькування (30%). Також широко представлений спосіб переклад із використанням для позначення англійського означувального компонента іменника в родовому відмінку (25%), переклад із використанням прийменників в рамках прийменниково-іменникових фраз (20%), переклад зі зміною порядку членів атрибутивної групи (13%), а найменш вживаним є застосування перекладу групою пояснювальних слів (12%).

2.4.6. В окремий підрозділ аналізу слід виділити способи перекладу аббревіатур, оскільки вони утворюють специфічний клас термінологічної лексики, напр., замість повних форм термінів *natural fibre reinforced polymer composites*, *fibre-reinforced polymers*, *standard effective temperature* тощо, знаходимо їхні скорочені назви NFRP, FRP, SET, OSHA, FEA, PACT, PGA, PHM.

Специфікою англійських термінів-аббревіатур є омонімія, тобто при однаковій графічній формі термін може мати низку різних значень [7].

Очевидно, що такі терміни становлять значні труднощі у процесі перекладу науково-технічних текстів, оскільки за скороченою формою часто важко визначити правильний варіант перекладу. Наприклад, термін *SET*, який є ключовим у досліджуваному матеріалі, можна тлумачити як *standard effective temperature*; *soil engineering test*; *structural engineering technology*; *safety evaluation test* та ін.

Отже, для достовірного перекладу таких термінів необхідно особливо уважно розглянути безпосереднє оточення, у якому їх ужито, а також ширший контекст. Спосіб перекладу термінів-аббревіатур який використовувався частіше за все при перекладі досліджуваного практичного матеріалу це переклад з використанням повної форми терміну-аббревіатури мовою перекладу, наприклад: NFRP (*natural fibre reinforced polymer composites*) ‘полімерні композити, армовані натуральним волокном’, FRP (*fibre-reinforced polymers*) ‘армовані

волокном полімери’, SET (standard effective temperature) ‘стандартна ефективна температура’, OSHA (occupational safety and health administration) ‘адміністрація з охорони праці та здоров’я’, FEA (finite element analysis) ‘аналіз методом скінченних елементів’, RACT (performance assessment calculation tool) ‘інструмент розрахунку оцінки ефективності’, PGA (peak ground acceleration) ‘пікове прискорення на поверхні землі’, PHM (polypropylene heating mats) ‘нагрівальні мати з поліпропілену’.

Такий спосіб перекладу використовують у випадку відсутності у мові перекладу аббревіатури-відповідника англomовного терміна. При цьому важливо знайти в тексті оригіналу або у словниках правильну повну форму конкретної аббревіатури. Переклад найчастіше вимагає вживання повної версії терміна мовою перекладу із зазначенням оригінальної форми.

Отже, терміни в науково-технічних текстах становлять труднощі у процесі перекладу, оскільки позначають важливі поняття конкретної галузі. Для здійснення перекладу, необхідною умовою для перекладача є ознайомлення із ключовими термінологічними одиницями у науково-технічному тексті. Специфікою перекладу термінів наукового тексту будівельної галузі є те, що в більшості випадків вони утворюють термінологічні словосполучення, у яких є основне слово та залежні, що описують його певні характеристики. Терміни-аббревіатури також репрезентують труднощі в перекладі, оскільки прямий відповідник таких термінів відсутній у двомовних словниках, або взагалі у мові перекладу. У такому випадку перекладачеві необхідно проконсультуватися в спеціаліста або ознайомитися із тематичною літературою. Якщо ж такий термін у мові перекладу відсутній, перекладач може створити термін або ж перекласти його розгорнуту форму, використовуючи надалі аббревіатуру, запозичену з тексту оригіналу. Було виявлено, що саме цей вид термінів часто не має еквіваленту в мові перекладу.

Висновки до розділу 2

В ході дослідження практичних аспектів функціонування термінів будівельної галузі були зроблені наступні висновки та узагальнення.

1. В результаті аналізу семантичних особливостей досліджуваних термінів, було встановлено, що вони узагальнено функціонують в рамках 3 тематичних груп – загальнонаукові, міжгалузеві та вузькогалузеві термінологічні лексеми.

2. Систематизація термінів галузі будівництва з точки зору їхніх структурних ознак, яка також входила в коло завдань цієї кваліфікаційної роботи, передбачає розподіл досліджуваних термінів на прості терміни-слова (прості та складні) і терміни-словосполучення (два-, три-, або полікомпонентні). Зважаючи на значну перевагу іменників у науково-технічних текстах, більшість досліджених термінів є іменниками або субстантивними словосполученнями.

3. Визначено, що складні та багатоконпонентні термінологічні одиниці вважаються найбільш інформативним зразком термінів, оскільки можуть виражати декілька ознак певного поняття, уточнюючи його значення.

4. Емпірично доведено, що терміни будівельної галузі, досліджені в цій роботі, поділяються за своєю морфологічною будовою на: прості, які складаються з одного слова (кореневі або похідні (афіксальні)) та складні терміни, що утворюються від двох чи більше основ/слів і пишуться разом або через дефіс, а також терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів (слів).

5. Найбільше труднощів під час перекладу викликають саме терміни-словосполучення, або багатоконпонентні терміни. В результаті аналізу дослідженого матеріалу було з'ясовано, що найбільшу групу становлять складені (двокомпонентні) терміни, менш частотними є складні, прості, складені (трикомпонентні) терміни та складені (полікомпонентні) терміни.

Отже, будівельна галузь тяжіє до утворення нових понять з використанням більше, ніж одного слова.

6. Основними способами перекладу науково-технічних термінів є переклад за допомогою калькування, використання іменників у родовому відмінку на позначення при перекладі англійських означальних компонентів в рамках атрибутивних груп, використання різних прийменників в межах прийменниково-іменникових фраз, переклад одного з членів словосполучення групою пояснювальних слів та переклад зі зміною порядку компонентів атрибутивної групи.

7. В дослідженому практичному матеріалі, безпосередньо для термінів будівництва, було виявлено, що найпоширенішим способом перекладу для таких термінів є калькування. Також широко представлений спосіб перекладу із використанням для позначення англійського означувального компонента іменника в родовому відмінку, переклад із використанням прийменників в рамках прийменниково-іменникових фраз, переклад зі зміною порядку членів атрибутивної групи, а найменш вживаним є застосування перекладу групою пояснювальних слів.

8. Для здійснення перекладу, необхідною умовою для перекладача є ознайомлення із ключовими термінологічними одиницями у науково-технічному тексті. Специфікою перекладу термінів наукового тексту будівельної галузі є те, що в більшості випадків вони утворюють термінологічні словосполуки, у яких є основне слово та залежні, що описують його певні характеристики.

9. Терміни-аббревіатури також репрезентують труднощі в перекладі, оскільки прямий відповідник таких термінів відсутній у двомовних словниках, або взагалі у мові перекладу. У такому випадку перекладачеві необхідно проконсультуватися у фахівця або ознайомитися із тематичною літературою. Якщо ж такий термін у мові перекладу відсутній, перекладач може створити термін або ж перекласти його розгорнуту форму, використовуючи надалі аббревіатуру, запозичену з тексту оригіналу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В результаті дослідження теоретико-методологічної основи та практичних аспектів структурно-семантичної парадигми, а також специфіки перекладу термінів у будівельній галузі, були сформульовані такі висновки та узагальнення.

1. У сучасній лінгвістичній науці велику увагу приділено різним аспектам перекладу науково-технічної літератури, оскільки цей вид перекладу відіграє важливу роль у міжнародній комунікації та є одним із інструментів поширення наукової інформації. З огляду на активну розробку нових технологій, будівельна галузь постійно поповнює лексичний склад мов новими термінологічними одиницями. Крім того, у науковому середовищі постійно з'являється велика кількість наукових досліджень, присвячених дослідженням у цій галузі.

2. У цьому дослідженні було проаналізовано особливості перекладу науково-технічних текстів. З огляду на зростання обміну науково-технічною інформацією, практична значущість науково-технічного перекладу зростає. Переклад науково-технічного дискурсу виконує надзвичайно важливу роль: завдяки йому різноманітні наукові дослідження можуть бути використані для розвитку науки, а також для обміну інформацією між фахівцями з різних країн і в навчальному процесі.

3. Мова науково-технічної літератури має свої специфічні лексичні, граматичні та стилістичні характеристики, які відрізняють її від розмовної мови та мови художньої літератури. Основними критеріями для науково-технічних текстів є висока термінологічна насиченість, стислість викладу, відсутність емоційного забарвлення та домінування інформативної функції над емотивною.

4. У лінгвістиці існує безліч підходів до визначення терміна та його характерних рис. На основі різних визначень у цій роботі була запропонована робоча дефініція терміна, згідно з якою термін – це спеціальне слово або

словосполучення, що використовується в певній професійній сфері та в специфічних умовах. Також були описані основні характеристики терміна: точність, стислість, однозначність, системність, наявність дефініції, незалежність від контексту, відсутність синонімів, експресивна нейтральність, відповідність правилам і нормам конкретної мови, а також милозвучність. Водночас було виявлено, що межа між загальнонавчаними словами та термінами не завжди чітка, оскільки існує багато слів, які в повсякденному вжитку позначають зрозумілі поняття, а в контексті певної сфери науки чи техніки набувають специфічного термінологічного значення, і навпаки.

5. Відповідно до рівня спеціалізації терміни були розділені на три основні категорії: загальнонаукові терміни, міжгалузеві терміни та вузькогалузеві терміни. Було представлено численні підходи до класифікації термінів, що ґрунтуються на різних їхніх характеристиках, таких як значення, походження, структура та функція в реченні.

6. У цьому дослідженні складено структурну класифікацію, згідно з якою терміни будівельної галузі поділяються на 2 базові групи відповідно до їхньої морфологічної будови: терміни-слова (прості та складні) і терміни-словосполучення (два-, три-, або полікомпонентні). Найбільші труднощі під час перекладу виникають саме з термінами-словосполученнями, або багатоконпонентними термінами. Аналізуючи переклад досліджуваних науково-технічних текстів, було виявлено, що найбільш поширеною групою є складені (двокомпонентні) терміни, тоді як менш частотними є складні, прості, складені (трикомпонентні) та складені (полікомпонентні) терміни.

7. Визначено основні способи перекладу, які були застосовані для перекладу термінів у будівельній сфері. Основними способами перекладу термінів у цій галузі є калькування; використання іменників у ролі означення в українській мові в родовому відмінку; застосування різних прийменників у рамках прийменниково-іменникових конструкцій; переклад одного з

елементів словосполучення за допомогою групи пояснювальних слів, а також зміна порядку компонентів атрибутивної групи під час перекладу.

8. Для успішного виконання перекладу важливо, щоб перекладач був ознайомлений з основними термінами, що використовуються в науково-технічному тексті. Аббревіатури можуть становити певні труднощі при перекладі, оскільки їх прямі відповідники часто відсутні в двомовних словниках або взагалі в мові перекладу. У таких випадках перекладачеві слід звернутися за консультацією до фахівця або вивчити відповідну літературу. Якщо термін не має аналога в мові перекладу, перекладач може створити новий термін або перевести його повну форму, а потім використовувати аббревіатуру, запозичену з оригінального тексту. Було встановлено, що саме цей тип термінів часто не має еквівалентів у мові перекладу.

9. Проведене дослідження не охоплює всі можливі аспекти функціонування та перекладу будівельної термінології. На сьогоднішній день відсутні роботи, які б пропонували комплексний аналіз специфіки перекладу термінів у цій галузі. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі інших способів перекладу будівельної термінології та в розширенні зв'язків між структурними та перекладацькими особливостями зазначених галузевих термінів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко В.В. Прийоми перекладу багатокomпонентних термінів нафтогазової галузі з англійської мови на українську. *Гуманітарний вісник Полтав. нац. техн. ун-ту ім. Юрія Кондратюка* : зб. наук. пр. Полтава, 2018. № 4. С. 161–166.
2. Балацька О.Л., Куц О.В., Педашев С.А. Особливості англо-українського перекладу багатокomпонентних термінів: лексичні трансформації. *Молодий вчений*. Одеса, 2019. № 5.1. С. 14–17.
3. Балахтар В.В., Балахтар К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу. URL: <https://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>
4. Батіна І.А. Теорія і практика перекладу: навч. посібник для студентів відділення міжнародного права / І.А. Батіна. К., 2011. 96 с.
5. Болотнікова А.П., Цюман Д.С., Гнилоцир А.А. Лексичні та граматичні трансформації у процесі перекладу науково-технічних статей нафтогазової галузі. *Молодий вчений*. Одеса, 2019. № 5.1 (61.1). С. 34–37.
6. Вискушенко С.А. Загальні особливості перекладу термінологічних одиниць // VIII Міжнародна науково-практична конференція «Science, trends and development methods»: тези доповідей. Токіо, Японія, 2022. С. 220–223.
7. Воробйова О.С., Лазебник А.Ю. Атрибутивні термінологічні групи: структура і переклад. *Тези 73-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів*. Том 1. С. 274–276 (21 квітня – 13 травня 2021 р., Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»).
8. Грибіник Ю.І. Основні види та функціональні моделі термінів-словосполучень сфери геодезії та кадастру. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. № 58. С. 24–27.

9. Деркач Л.М. Актуальні проблеми науково-технічного перекладу / Л.М. Деркач / Національний гірничий ун-т; Інститут електроенергетики. Кафедра перекладу та педагогічної психології; Центр психологічних та інноваційних досліджень. Донецьк : Національний гірничий ун-т, 2007. 257 с.
10. Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. : пер. з англ. / за ред.: Іва Гамбієра та Люка ван Дорслара; за заг. ред.: О.А. Кальниченка та Л.М. Черноватого. Вінниця : Нова Книга, 2020. 560 с. (Серія UTTU Series). (12)
11. Журавель Т.В. Синтаксичні перекладацькі трансформації при перекладі питальних речень // Матеріали V Всеукраїнської наукової конференції «Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека». Київ : ЦНН НПВ НА СБ України, 2014. 350 с.
12. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: Поняття і терміни: У 4-х томах. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 1–4.
13. Зимомря М., Білоус О. Переклад: теорія та практика : навчально-методичний посібник. Кіровоград : Редакційно-видавничий центр КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. 114 с.
14. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: навчальний посібник / В.І. Карабан. Вінниця : Видавництво «Нова книга», 2001. 303 с.
15. Карабан В.І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В.І. Карабан. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.
16. Карабан В.І. Переклад з української на англійську мову: навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти / В.І. Карабан, Дж. Мейс. Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. 608 с.

17. Кирилов О.А. Англо-український словник будівельних термінів : словник / О.А. Кирилов, І.С. Степанова, О.Р. Яковець. - Вінниця : ВНТУ, 2011. 130 с.
18. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу / Т.Р Кияк. Вінниця : Нова книга, 2006. 240 с.
19. Кікець І. До питання про деякі труднощі при перекладі термінів і шляхи їх подолання. Вісник державного університету «Львівська політехніка». 2000. № 402. С. 123–130.
20. Ключник О.В., Грицик Г.О. Труднощі науково-технічного перекладу: стаття з наукової конференції. Київ, 2013. URL: <http://conferences.neasmo.org.ua/node/1408>.
21. Коваленко А. Загальний курс науково-технічного перекладу / А. Коваленко. К.: Фірма "Інкос", 2002. 317 с. (А.23)
22. Коваленко А.Я. Науково-технічний переклад. Навчальний посібник-2-е вид., виправл. Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2004. 284 с. (А.24)
23. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. К. : Вища школа, 1982. 280 с.
24. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник. Вінниця: Нова книга, 2003. 448 с. (А.28)
25. Корунець І.В. Theory and Practice of Translation / І.В. Корунець. Вінниця: Нова книга, 2001. 447 с.
26. Мамрак А.В. Вступ до теорії перекладу. К. : Центр учбової літератури. 2009. 304 с.
27. Мангура С., Руденко Я. Особливості перекладу англomовних технічних термінів українською мовою (На матеріалі термінології нафтогазової галузі). *Лінгвістичні студії*. Вінниця, 2020. № 40. Том 2. С. 116–123.
28. Марченко В. Особливості вживання та перекладу термінів нафтогазової галузі [Текст] / Валерій Марченко // Документно-

- інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи : матеріали II Всеукраїн. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Полтава, 23 листопада 2016 р.) / редкол. : І.Г. Передерій, А.А. Соляник та ін. Полтава, 2016. С. 298–299.
29. Москалюк О.В. Специфіка перекладу науково-технічних текстів та особливості їх сприйняття. *Закарпатські філологічні студії*. В. 14 Том 2. 2020. С. 103-107. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-2.19>
30. Панько Т.І., Кочан І.М., Мацюк Г.П. *Українське термінознавство*. Львів: Світ, 1994. 216 с.
31. Плескач В. Кальки в українській технічній термінології / В. Плескач // *Вісн. Львів. нац. ун-ту. Проблеми української термінології*. Львів : Львівська політехніка, 2002. № 453. С. 183–184.
32. Ротко С.І. Дефініції понять термінологія та терміносистема у сучасній лінгвістиці. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2013. № 10. С. 234–239.
33. Саламаха М.Я. Структурна класифікація англійських двокомпонентних термінологічних словосполучень сфери охорони довкілля. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2012. № 22. С. 210–215.
34. Сидорова А.К. Граматичні трансформації під час перекладу англійських текстів нафтогазової галузі українською мовою. *Гуманітарний вісник Полтав. нац. техн. ун-ту ім. Юрія Кондратюка : зб. наук. пр.* Полтава, 2018. № 4. С. 167–174.
35. Хацер Г.О. Проблема зв'язку термінології із загальноживаною лексикою. *ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 28. С. 220–222.
36. Юрченко О.О. Структурно-семантичні особливості багатокомпонентних термінів англомовних наукових текстів галузі матеріалознавства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*.

- Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Київ, 2019. Том 30(69). № 1. Ч. 1. С. 124–128.
37. Шишко А.В. Сучасні питання та загальні особливості науково-технічного перекладу в сучасних умовах глобалізації. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 3, No. 2, 2024, pp. 126-133. doi: 10.46299/j.isjel.20240302.14.
 38. Akbarova, S., Zyhun, A. (2023). Design Features of Polypropylene Heating Mats and Prospects Their Applying. In: Onyshchenko, V., Mammadova, G., Sivitska, S., Gasimov, A. (eds) Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations. ICBI 2022. Lecture Notes in Civil Engineering, vol 299. Springer, Cham. 3-12 p.
 39. Barkhordari, M.S., Barkhordari, M.M., Armaghani, D.J. *et al.* GUI-based platform for slope stability prediction under seismic conditions using machine learning algorithms. *Archit. Struct. Constr.* 4, 145–156 (2024). <https://doi.org/10.1007/s44150-024-00112-4>
 40. Dimitrova E.B. Expertise and Explicitation in the Translation Process. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins, 2005. 295 p.
 41. Finch C.A. An Approach to Technical Translation: An introductory guide for scientific. Oxford: Pergamon Press, 1969. 400 p.
 42. House J.A. Translation Quality Assessment: past and present / Juliane House. New York, Routledge, 2015. 160 p.
 43. Humbley, J. (1999). Review of Dubuc, Robert (1997): Terminology: A Practical Approach, adapted by Elaine Kennedy, Quebec, Linguatex, 196 p.
 44. Jumpelt R.W. Die Übersetzung naturwissenschaftlicher und technischer Literatur: Sprachliche Maßstäbe und Methoden zur Bestimmung ihrer Wesenszüge und Probleme. Berlin: Langenscheidt, 1961. 400 p.
 45. Kim, K., Luna-Navarro, A., Ciurlanti, J. *et al.* A multi-criteria decision support framework for designing seismic and thermal resilient facades.

- Archit. Struct. Constr.* 4, 2024. 195–210 p.
<https://doi.org/10.1007/s44150-024-00116-0>
46. Kitayama, S., Iuorio, O. Using bolted connections for the construction, de-construction and reuse of lightweight exterior infill walls: Experimental study. *Archit. Struct. Constr.* 4, 123–133 (2024).
<https://doi.org/10.1007/s44150-024-00108-0>
47. Kushnirova T., Kishchenko A. Features of translation of oil and gas terminology. *I International Science Conference on Multidisciplinary Research : abstracts of I International scientific and practical conference.* Berlin, 2021. P. 810–814. Available at : 10.46299/ISG.2021.I.I.
48. Manhura S. Lexical, terminological and genre-stylistic problems of scientific and technical translation. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка. Дрогобич: Гельветика, 2022. Вип. 56. Том 4. С. 184–187.
49. Onyshchenko, V., Mammadova, G., Sivitska, S., Gasimov, A. (eds) *Proceedings of the 4th International Conference on Building Innovations. ICBI 2022. Lecture Notes in Civil Engineering*, vol 299. Springer, Cham. 877 p.
50. Shelov S.D. *Terms, Termites and Term Definitions. Seven Steps Towards*, 2005. 291 p.
51. Spyridonos, E., Dahy, H. Application of natural fibre pultruded profiles in diverse lightweight structures and architectural scenarios. *Archit. Struct. Constr.* 5, 2. 2025. <https://doi.org/10.1007/s44150-024-00118-y>
52. *The Translation Studies Reader* / edited by Lawrence Venuti. London–New York: Routledge, 2000. 524 p.
53. *Terminological Theory.* Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2005. 291 p.

SUMMARY

Rapid scientific and technological progress covers all aspects of human activity. Today, it is hard to imagine modern science and technology without the exchange of information and innovative ideas between specialists from different countries. In this context, scientific and technical translation is becoming increasingly popular in all areas and requires a high level of professional skill from the translator.

It is obvious that all the latest developments and innovations require the creation and arrangement of terminological units to denote the relevant phenomena of a particular field, which usually play an extremely important role in the communication of specialists, and therefore pose the main difficulties in the process of translating scientific and technical texts in this area.

The relevance of the study is thus stipulated by the rapid scientific and technological progress covering all spheres of human activity. Scientific and technical translation is in increasing demand in all areas of activity and requires a decent level of competence from the translator. Translation of construction terminology has its own peculiarities and challenges. Scientific and technical text structures are marked with a large number of terms that are important information conveyors. Various mistakes in the use of terminology and their inadequate translation lead to inaccurate perception and understanding of specialised lexemes, and negatively affect the execution of orders and projects. The relevance of the topic of this paper is due to the dynamic development of the construction industry, which, in turn, leads to the emergence of a large number of highly specialised terms. That is why the translation of construction terminology requires special attention.

The purpose of this paper is to provide a comprehensive analysis of the peculiarities of translating construction terms.

Achieving this goal involves the following tasks:

- 1) to define the term 'term' and outline its characteristic features;
- 2) to distinguish between the concepts of 'terminology' and 'terminology' at

the theoretical and methodological level;

3) to study the terminological aspects of translation of scientific and technical texts;

4) to consider approaches to the classification of construction terminology;

5) to identify and illustrate the structural features of engineering terms with specific empirical material;

6) to identify and analyse the ways of translating English-language construction terminology units into Ukrainian.

The object of the study is the terminology of the English construction industry.

The subject of the study is the structural features of English construction terms and ways of translating them into Ukrainian.

The material of the study is 240 construction industry terms selected by the method of continuous sampling from scientific and technical texts on the relevant industry topics.

The research methods are determined by the aim and objectives of the study. The study uses the following methods of linguistic analysis and general scientific methods: the method of direct components, the method of component analysis, the method of paraphrasing, contextual and distributional analysis, the method of translation analysis, the method of analysis and generalisation, the descriptive method and the method of quantitative calculations.

The scientific novelty of the work lies in the fact that the main ways of rendering English engineering terms in Ukrainian translation, which were identified in this study, were analysed with regard to their correlation with the structural types of these terminological lexemes.

The theoretical significance of the study lies in the fact that its generalisations deepen the theoretical foundations of the study of the concept of 'term' and its characteristic features. The described methods of translating complex terms provide new opportunities for their research and application in the relevant sectoral discourse.

The practical value of the work is determined by the fact that its results can be used to improve the translation of the modern terminological system of the construction industry, and can also be used as relevant illustrative material in the lecture course 'Problems of Translation of Scientific and Technical Literature' and the practical course 'Practice of Oral and Written Industry Translation'.

The paper consists of an introduction, two chapters with conclusions to each chapter, general conclusions and a list of references.

The introduction defines the purpose of the study and its objectives, the object and subject of the work, research methods; substantiates the relevance of the chosen topic; describes the research material, outlines the scientific novelty, theoretical significance and practical value of the work.

The first chapter of the paper dwells on the theoretical and methodological foundations of the study of the functioning and translation of scientific and technical texts in the construction industry.

The second chapter focuses on the practical analysis of the terminological material under study using an integrated approach, and offers relevant practical conclusions and generalisations.

As a result of the study of the theoretical and methodological basis and practical aspects of the structural and semantic paradigm, as well as the specifics of term translation in the construction industry, the following conclusions and generalisations were formulated.

1. The world is globalising, and modern linguistic science pays great attention to various aspects of translation of scientific and technical literature, as this type of translation plays an important role in international communication and is one of the tools for disseminating scientific information. Given the active development of new technologies, the construction industry is constantly adding new terminology to the lexicon of languages. In addition, a large number of

scientific studies devoted to research in this field are constantly appearing in the scientific community.

2. This study analyses the peculiarities of translating scientific and technical texts. Given the growing exchange of scientific and technical information, the practical importance of scientific and technical translation has increased. The translation of scientific and technical literature plays an extremely important role: thanks to it, various scientific studies can be used for the development of science, as well as for the exchange of information between specialists from different countries and in the educational process.

3. The language of scientific and technical literature has its own specific lexical, grammatical and stylistic characteristics that distinguish it from the spoken language and the language of fiction. The main criteria for scientific and technical texts are high terminological saturation, brevity of presentation, lack of emotional colouring and dominance of the informative function over the emotional one.

4. In linguistics, there are many approaches to the definition of a term and its characteristics. Based on various definitions, this paper proposes a working definition of a term, according to which a term is a special word or phrase used in a particular professional field and under specific conditions. The main characteristics of the term have been suggested: accuracy, brevity, unambiguity, consistency, availability of a definition, independence from context, absence of synonyms, expressive neutrality, compliance with the rules and norms of a particular language, and euphony.

5. According to the level of specialisation, the terms were divided into three main categories: general scientific terms, interdisciplinary terms and narrowly defined terms. Numerous approaches to the classification of terms were presented, based on various characteristics such as meaning, origin, structure and function in a sentence.

6. In this study, the structural classification is adopted, according to which terms are divided into 2 large groups according to their form: word terms (simple and complex) and phrase terms (two-, three-, or polysemous). The greatest

difficulties in translation arise with the phrase terms or multicomponent terms. When analysing the translation of the studied scientific and technical texts, it was found that the most common group is compound (two-component) terms, while less frequent are complex, simple, compound (three-component) and compound (polycomponent) terms.

7. The main translation methods used for the translation of terms in the construction industry are analysed. The main methods of translation of terms in this field are calquing; use of nouns as a definition in the Ukrainian language in the genitive case; use of various prepositions within prepositional-noun constructions; translation of one of the elements of a phrase with the help of a group of explanatory words, as well as changing the order of the components of the attributive group during translation.

8. For a successful translation, it is important that the translator is familiar with the basic terms used in a scientific and technical text. Abbreviations can pose certain difficulties in translation, as their direct equivalents are often absent in bilingual dictionaries or in the target language. In such cases, the translator should seek expert advice or study the relevant literature. If a term does not have an analogue in the target language, the translator can create a new term or translate its full form and then use an abbreviation borrowed from the original text. It has been found that this type of term often has no equivalent in the target language.

9 This study does not cover all possible aspects of the functioning and translation of construction terminology. To date, there are no works that offer a comprehensive analysis of the specifics of the translation of terms in this field. We see prospects for further research in the analysis of other methods of translating construction terminology and in expanding the links between the structural and translation features of these industry terms.